

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 11.07.2019
Kabul Tarihi: 31.08.2019

ArticleType: Research article
Submitted: 11.07.2019
Accepted: 31.08.2019

Atıf Bilgisi / Reference Information

Bostancı, M. & Lülecı, T. (2019). 21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri. *Journal of History School*, 41, 715-754.

21. YÜZYIL BAŞINDA TÜRKİYE KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİ

Mustafa BOSTANCI¹ - Taner LÜLECİ²

Öz

Sovyetler Birliğinin dağılması ile 1991’de bağımsızlığını kazandıktan sonra Kazakistan, uluslararası güç dengesini gözetken ve Nursultan Nazarbayev’in “çok yönlü dış politika” biçiminde tanımladığı bir dış siyaset izlemektedir. Rusya’yı önceliğine alan ve Çin ile de olumlu ilişkilerini devam ettirmek isteyen Kazakistan, aynı zamanda komşu ülkeler ve ABD ve Avrupa Birliği ülkeleriyle de yakın ilişkiler kurmak niyetindedir. Bütün bunların yanında Türkiye de Kazakistan için müttefik ve dost bir ülke konumundadır. Türkiye, Kazakistan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkedir. Bu durum, yalnızca diplomatik bir ilişki başlatmanın ötesinde son derece önemli sembolik anlamlar taşıyan bir siyasi girişim olarak değerlendirilebilir. Türkiye’nin bu cesur davranışında uzun yıllardan beri Orta Asya Türklerine duyulan sevgi ve özlemin rolü büyüktü. Maalesef, daha sonraki ilişkilere de bu duygusal yaklaşım damgasını vurmuş, Orta Asya cumhuriyetlerinin kültürel alt yapısını ve mevcut durumunu anlamadan atılan adımlar kalıcı olmamıştır. Dolayısıyla bağımsızlık sonrası gelişen ilişkiler 1993 sonrasında düşüş göstermiş, 2002’den itibaren tekrar yükselişe geçen ilişkiler inişli-çıkışlı bir grafik çizmiştir. Özellikle 2016 sonrası Türkiye’nin Türk Dünyasına ilgisinin artmasında, Orta Doğu politikasında yaşadığı sıkıntılar sebebiyle alternatif coğrafyalara yönelime isteği ve MHP faktörü etkili olmuştur. İki ülke ilişkilerinin gelişmesinde ortak tarihi, kültürel ve manevi bağlar önemli rol oynamıştır. Kazakistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye ile imzalanan çok sayıda anlaşmalarla çeşitli alanlardaki ilişkiler ve işbirliği esasları düzenlenmiştir. İki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Kazakistan, Türkiye’nin

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mustafabostanci066@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7518-3057,

² Dr. Araştırma Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, tanerluleci@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0352-0223,

bölgedeki en önemli siyasi ve ekonomik ortaklarından biri haline gelmiştir. Özellikle AK Parti'nin 2002'de iktidara gelmesinden itibaren ilişkiler büyük bir canlılık kazanmıştır. Antalya'da 2006'da yapılan Türk Zirvesi'nde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği alanında önemli adımlar atılmıştır. Yine Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in 2009 Ekim ayında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında imzalanan Stratejik Ortaklık Anlaşması ile ilişkiler yeni bir boyuta taşınmıştır. Bu arada belirtmek gerekir ki Nazarbayev, Türk Dünyası liderliğine de oynamaktadır. Ülkesinde Kazak kimliğinin desteklenmesi ve devlet inşası çabasında bulunana Nazarbayev'in kimi icraatlarıyla Atatürk'ü örnek aldığı da söylenebilir. Bu bağlamda okullarda Kazakça dersleri konulmuş, yazılı ve görsel basında belli oranlarda Kazakça yayın yapma mecburiyeti ve bazı devlet görevlerinde atamalarda Kazakça bilmek şartı getirilmiş, buna ilaveten Latin Alfabesine geçiş sağlanmıştır. Öte yandan, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Mayıs 2012'de Kazakistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyarette Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) kurulmuş ve Türkiye Kazakistan stratejik ilişkileri kurumsal bir çerçeveye oturtulmuştur. Günümüzde Türkiye ile Kazakistan arasındaki en önde gelen konu, petrol boru hatlarıdır. Türkiye, enerji kaynaklarını çeşitlendirmek amacıyla Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan'dan petrol ve doğalgaz ithal etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine yaklaşımının özellikle enerji ve ekonomi merkezli olduğu söylenebilir. Türkiye ile Kazakistan arasındaki ticaret hacmi 2017 yılı Ocak-Eylül döneminde, toplam 2 milyar Dolara yaklaşmıştır. Hedef, ikili ticaret hacminin 10 milyar Dolara yükseltilmesidir. Türkiye ile Kazakistan'ın bölgesel ve uluslararası alandaki işbirliği de süratle gelişmektedir. Avrasya coğrafyasında huzur ve barışın tesis edilmesi için iki ülke öncülüğünde Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi oluşturulmuş; Türk Konseyi'nin ve TÜRKPA'nın kuruluşunda Türkiye ile birlikte Kazakistan önemli rol oynamıştır. Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkileri düzenleyen kurum olan TÜRKSOY ise Türk Konseyi'ne bağlıdır. Kazakistan ayrıca Uluslararası Türk Akademisi'ne de ev sahipliği yapmaktadır. Eğitim ve kültür alanındaki işbirliği de iki ülke ilişkilerinin önemli bir boyutunu teşkil etmektedir. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi son derece önemli bir işlev görmektedir. Bu çalışma, Kazakistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin analizini yaparak, AK Parti dönemindeki ilişkilerin gerçek boyutunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Makalede öncelikle, dönemin Türkiye ve Kazakistan'ın dış politikalarının temel özellikleri incelenecek, ardından da Türkiye ile Kazakistan arasındaki siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler özellikle AK Parti Hükümetleri dönemi esas alınarak aydınlatılmaya ve değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kazakistan, İkili İlişkiler, R. Tayyip Erdoğan, Nursultan Nazarbayev.

Beginning of the 21st Century Turkey-Kazakhstan Relations

Abstract

Since gaining independence in 1991 with the disintegration of the Soviet Union, Kazakhstan has been following a foreign policy that is based on international power balances and "multi-dimensional foreign policy" defined by Nursultan Nazarbayev. Kazakhstan, which has prioritized Russia and would like to maintain positive relations with China, also intends to establish close relations with neighboring countries, the US, and European Union countries. Besides all these, Turkey has been an ally and a fellow country for Kazakhstan. Turkey is the first country to recognize the independence of Kazakhstan. This can be regarded as a political initiative having very important symbolic meanings beyond just establishing a diplomatic relationship. The role of love and yearning for Central Asian Turks was great in this brave conduct of Turkey. Unfortunately, this sentimental approach marked later relations, steps unaware of cultural backgrounds and present situations of Central Asian republics had not become permanent. Consequently, improving relations soon after their independence, declined after 1993, they ascended since 2002, and then they followed a bumpy run. Troubles of Turkey with its policy of the Middle East caused a desire to trend alternative geographies besides orientation of Nationalist Movement Party (MHP), in the increased concern of Turkey towards Turkish World especially after 2016. The common historical, cultural and spiritual ties between Turkey and Kazakhstan, have provided the basis for rapid development of bilateral relations. After gaining independence, relations in various areas with plenty of agreements signed between Kazakhstan and Turkey have been regulated on cooperative basis. In parallel with the level of political relations between Kazakhstan and Turkey, it has become one of the most important political and economic partner of Turkey in the region. Particularly since the AK Party came to government in 2002, relations have gained a great deal of vitality. Significant steps have been taken in cooperation with the Central Asian Turkish Republics in the Turkish Summit held in Antalya in 2006. Again with the visit of Kazakhstan President Nursultan Nazarbayev to Turkey in October 2009, by signing of Strategic Partnership Agreement, relations have reverted to a new dimension. By the way it is necessary to assert that Nazarbayev has been playing for the leadership of Turkish World. It can be said that Nazarbayev has taken example of Atatürk in some of his actions like supporting Kazakh identity in his country and in his attempt of building a state. In this context, Kazakh language courses were established in schools, written and virtual press organisations were enforced to broadcast and publish in Kazakh language in specific amounts, and for appointment for some public

missions speaking Kazakh language became an obligation, additionally transition to Latin alphabet has been provided. On the other hand, when Prime Minister Recep Tayyip Erdogan visited Kazakhstan in May 2012 with the title of prime minister in the High Level Strategic Cooperation Council (YDSK) was established so Turkish-Kazakh relations have gained institutional basis. Today, the most prominent issue between Turkey and Kazakhstan is oil pipelines. Turkey has been importing oil and gas from Kazakhstan, Azerbaijan and Turkmenistan in order to diversify its energy sources. In this context, it can be claimed that motivation of Turkey to Turkish Republics is mainly economical and related to energy resources. The bilateral trade amount between Turkey and Kazakhstan January-September period of 2017, came close to 2 billion dollars totally. The common objective is to raise it to \$ 10 billion. Kazakhstan's regional and international cooperation with Turkey has been developing rapidly. As a result of the cooperation the two countries have maintained in the direction of peace and stability in the Eurasian geography, the Summit of Turkish Speaking Countries has been institutionalized in the leadership of the two; In this context, Kazakhstan, Turkey and the Turkish Council has played an important role in the establishment of TURKPA (Parliamentary Assembly of Turkic Speaking Countries). TURKSOY, the institution that regulates the cultural relations between the Turkic Republics, depends on the Turkish Council. Kazakhstan is also host to the International Turkish Academy, which was established within the Turkish Council. The ongoing cooperation in the field of education and culture is another important aspect of the relations between the two countries. Hoca Ahmet Yesevi International Turkish-Kazakh University, which is located in Central Turkistan, has an extremely important function. This study aimed to analyze and clarify exactly the size of Turkish-Kazakh relationships during AK Party period. In this article, basic features of foreign policies of Turkey and Kazakhstan first, then political, social, cultural and economic relations between the two countries during AK Party period will be enlightened and evaluated.

Keywords: Turkey, Kazakhstan, Bilateral relationships, R. Tayyip Erdogan, Nursultan Nazarbayev.

GİRİŞ

20. yüzyılın en büyük jeopolitik sarsıntılarında biri, 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıydı. Siyasal literatürde “Bağımsızlıklar Geçidi” olarak adlandırılan bu dönemde bir arada bulunan ülkeler çözülmüş ve her biri

21. Yüzyıl Başımda Türkiye Kazakistan İlişkileri

bağımsızlıklarını ilan etmiştir.³ Bu süreçte 22 Haziran 1989'da Kazakistan Komünist Partisi'nin Başkanlığına getirilen Nursultan Nazarbayev, 14 Nisan 1990'da parlamento tarafından Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 1 Aralık 1991'de yapılan seçimde Nazarbayev, yeniden 5 yıllığına Kazakistan Cumhurbaşkanı olmuştur.⁴ 16 Aralık 1991 tarihinde de Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı hakkındaki kanunun kabulüyle Kazakistan Cumhuriyeti bağımsız bir devlet olarak ilan edilmiştir.⁵ Böylece Kazaklar, Orta Asya Türk halkları arasında, en son bağımsızlığını elde eden millet olmuştur.⁶ Türkiye, Kazakistan Cumhuriyetini tanıyan ilk ülkedir.⁷ Bağımsızlık kararından sadece birkaç saat sonra Türkiye, Kazakistan'ı tanıdığını duyurmuştur. Bu durum, Türkiye'nin, Kazakistan tarihinde özel bir yer almasını sağlamıştır.

Nursultan Nazarbayev, 25 Eylül 1991'de beş günlük resmi ziyaret için Türkiye'ye gelmiştir. Nazarbayev'in çantasında, iki ülke arasındaki ilişkilerin her alanda güçlendirilmesini hedefleyen çok sayıda öneri bulunuyordu. Nazarbayev'in önerileri, İstanbul-Almatı uçak seferlerinin başlamasından tüketim malları üretimi için ortak yatırımlar kurulmasına kadar birçok şeyi kapsıyordu. Kazakistan Devlet Başkanı Almatı'dan ayrılmadan önce yaptığı yazılı açıklamada piyasa ekonomisine geçmeye çalıştıkları bu dönemde, Türkiye'nin kalkınma, yabancı yatırımları çekme ve çağdaş kadrolar yetiştirme deneyiminden yararlanmak istediklerini söylemiştir.⁸

Bağımsızlık ilanından sonra Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin Kazakistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Almatı'da 2 Mart 1992 tarihinde Diplomatik İlişkiler Kurma Protokolü ve Vize Muafiyeti Anlaşması imzalanmıştır. Ardından Başbakan Süleyman Demirel de Kazakistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaretin hemen sonrasında, 16 Mayıs 1992'de Almatı Türkiye Büyükelçiliği, 29 Ekim 1992'de de Ankara Kazakistan Büyükelçiliği açılmıştır.

Ayrıca 31 Ekim 1992'de Türk Cumhuriyetleri Devlet Başkanları zirve toplantılarının ilki Ankara'da yapılmıştır. Bu toplantıya Kazakistan

³ Hacer Göl "Geçmişten Günümüze Azerbaycan", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1, Haziran 2016, s. 166.

⁴ Sabri Hizmetli "Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü", *İstem*, Yıl: 9, S. 17, s. 41.

⁵ Cevdet Küçük, "Kazakistan Cumhuriyeti", *TDV. İA*, Yıl: 2002, C. 25, s. 130.

⁶ Hizmetli, a.g.m, s. 41.

⁷ Ajar Şaldarbekova, "Kazakistan ve Türkiye Cumhuriyetleri Arasındaki Ekonomi, Siyasi ve Kültürel İşbirliği", *9. Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu (İstanbul, 11-13 Aralık 2009) Bildiriler Kitabı*, Ankara, 2010, s. 217

⁸ Abdulvahap Kara, *Turgut Özal ve Türk Dünyası*, İstanbul, 2012, s. 145.

Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den başka Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan cumhurbaşkanları da katılmıştır.⁹

Öte yandan Türkiye, tarihi görev ve sorumluluğu gereği yeniden bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerine duygusal bir yaklaşımla, karşılık beklemeden yardım ve yönlendirici rolüne soyunmuştur. Fakat Rusya'nın askeri, siyasi, ekonomik ve eğitim süzgecinden geçen diğer Türk toplulukları gibi Kazaklar da bunu kabul etmeyeceklerini ancak ortak ve eşit şartlarda birbirine yaklaşabileceklerini ifade ederler. Bu durumu ortaya koyan en net düşünceler 1992 yılında Türk Devlet Başkanlarının İstanbul'daki toplantısında Nursultan Nazarbayev tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, daha sonra kaleme alacağı 'Yüzyılların Kavşağında' isimli eserinde konuyla ilgili özetle şunları söyleyecektir: "Türkiye'ye ilk gidişimiz dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın yüz yıldır birbirinden ayrı kalmış aynı kök ve dilin kaynağından beslenen halkların kuvvetli bir birlik oluşturması arzusuyla 1990 yılında yaptığı davettedir. Bu seyahat aynı zamanda Türkiye Kazakistan ilişkilerinin hem başlangıcını hem de temelini oluşturacaktır. Bu toplantıda Türkiye'nin Pantürkizm hedeflerini de gerçekleştirmek istediği belliydi ve bu gizlenmiyordu. Bunu yaparken de bir ağabeyliğe soyunulduğu ortadaydı. Tabi bunun destekçileri bizde de vardı. Onlar da Türkiye gelecek ve tüm meselelerimizi çözecek diye düşünüyorlardı. Bunlar bizim eski hayatımızı bilmeyenlerin kurabileceği kolay hayallerdir. Oysa pratikte hiç de öyle değildir. Çünkü bu daha yeni elde ettiğimiz bağımsızlıktan vazgeçme, komşularla geleneksel bağları koparma ve bir 'büyük ağabey'in yerine ikinci 'büyük ağabeyi' geçirmek demektir. Bu toplantının genel akışında Türkiye cumhuriyetinin önderliğinde kök, dil ve din birliğimizle ortak kültür ve geleneklerimize dayanarak Türkiye ile işbirliği yolunu tutacağımız belirtiliyordu. Bu düşünce Türk meslektaşlarımızın hazırladığı beyannamede de açıkça ifade ediliyordu." Nazarbayev bu açıklamaya imza koymayacağını belirterek, sadece ekonomik siyasi ve insani ilişkilere taraftar olduğunu belirtirken, "kökümüzün ve kültür benzerliğimizin aynı olduğu doğrudur. Fakat uzun zamandır ayrı kaldığımız da malumdur" demiş ve daha yeni kazanılan bağımsızlığa ve

⁹ Abdulvahap Kara-Okan Yeşilot, *Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*, Yayın No: 2010-91 İstanbul, 2011, s. 241.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

egemenliğine saygı duyulması gerektiğini ifade etmiş ve bu bağlamda medeniyetimizin kopmuş olan bağlarının tekrar onarılmasını teklif etmiştir.¹⁰ Bu durum Türkiye'nin bölgeye hem yaklaşımında hem de ilişkilerinde yeni bakış açıları geliştirmesine vesile olmuştur. Türk Kazak ilişkileri de esas olarak bu düşünceler temelinde gelişmeye başlamıştır.

Kazakistan'ın eski Türkiye Büyükelçisi Tüymebayev'in şu sözü iki ülke arasındaki ilişkileri veciz bir şekilde ifade etmiştir: “Kazakistan ve Türkiye ezelden terekese bir, kökü aynı kardeş ülkelerdir. Eski tarihi kaynaklarımızın, dilimiz ve dinimizin ortaklığı bizi daha da yakınlaştırmaktadır”.¹¹

1. Nazarbayev Dönemi Kazakistan'ın Dış Politikası ve Türkiye'nin Yeri

Orta Asya cumhuriyetlerinin en büyüğü olan ve 2 milyon 717 bin 300 kilometre kare yüzölçümü bulunan Kazakistan'ın¹² bağımsızlığının Türkiye tarafından tanınmasından itibaren geçen 25 seneyi Kazakistan, hem içte hem de dışta kimliğini yerleştirmek ve tanınmak hususunda oldukça verimli bir biçimde değerlendirmiştir. Son derece zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip bulunan Kazakistan, hem sınırlarının güvenliğini hem de bağımsızlığını koruyabilmek için dengeli bir dış politika takip etmek durumunda kalmıştır. Çok yönlü (multi vectoral) politika adı verilen bu anlayış coğrafi konumunun bir mecburiyeti olarak ortaya çıkmıştır. Kazakistan, izlediği bu çok yönlü politika ile Rusya, Çin ve ABD arasındaki çıkar mücadelesini istikrarlı ve başarılı bir şekilde kontrol etmesini bilmiştir. Bağımsızlığını elde ettikten sonra ülkenin yabancı yatırımcı için cazip hale gelmesi ve görülen büyüme hızı tüm bunların bir sonucu niteliğindedir.¹³ Ayrıca Kazakistan hayata geçirdiği çok yönlü dış politikası sayesinde pek çok ülkeyle sağlam temele dayalı ilişkiler geliştirmiş, hatta bazı ilişkileri stratejik ortaklık düzeyine çıkarmıştır. Kazakistan'ın işbirliği yaptığı ülkelerle ilişkilerinde fırsatların değerlendirilmesi hususundaki çalışmalarında ise

¹⁰ Enver Kapağan, “Türkiye Ve Kazakistan Arasındaki Eğitim İşbirliklerinin Temelleri ve Üniversiteler Arası İşbirliklerinin Önemi” *International Scientific-Practical Conference: Historical And Cultural Communications Of Kazakhstan With The Countries Of The East*, 9-12, Almatı, 2013, s. 10-11.

¹¹ (Түймебаев (Baş Red); Сапарбекова-Кибар-Оңғарсынова-Наржанов, *Қазақстан-Түркия Достық Және Ынтымақтастықтың 20 Жылы (Kazakistan-Türkiye Dostluk Ve İşbirliğinin 20. Yılı)*, Kazakistan Cumhuriyet Ankara Büyükelçiliği, Ankara, 2012, s. 6.

¹² (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil-i-kazakistan>) (01.01.2018)

¹³ Serdar Yılmaz, “Kazakistan-Türkiye Ekonomik ve Kültürel İlişkileri: Vaatler ve Gerçekler”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 814.

Nazarbayev'in büyük payı vardır. Uluslararası ilişkilerde uygulamaya koyduğu yenilikçi siyasî ve stratejik yaklaşımları ve projeleri sayesinde Kazakistan, ortakları ile olan ilişkileri geliştirmeyi istemekte ve bunu başarmış görünmektedir.¹⁴

Ağustos darbesinden sonra Nazarbayev sadece Türk cumhuriyetleri devlet başkanları değil, tüm Sovyet liderleri arasında ön plana çıkıyordu. Siyasi gözlemciler Eylül ayından itibaren yaptıkları yorumlarda Nazarbayev'in Sovyet politikasında en etkili isim olduğunda hemfikirler. Nazarbayev'i Sovyet politikasında ön plana çıkaran onun uzak görüşlü fikirleri ve fikirlerini hayata geçirmek için cesur ve kararlı adımlar atmasıydı. Sovyetler Birliğindeki değişimlerin uzlaşma ile gerçekleştirilmesinden yana olduğu için Gorbaçov ile Yeltsin arasındaki uzlaşmazlıklarda ve Kremlin ile birlik cumhuriyetleri arasındaki gelecekteki ekonomik ve siyasî ilişkilerin belirlenmesi konularında arabulucu rol oynamaktaydı ve bu konudaki fikirlerini Sovyet Parlamentosunda açıkça dile getirmekten çekinmemekteydi. Ayrıca Sovyetlerin bir merkezden yönetilen katı ekonomik sisteminin günün şartlarına uygun hale getirilmesini ifade ediyordu. Bir başka deyişle Nazarbayev hem Gorbaçov ile Yeltsin arasında, hem eskimiş Komünist sistem ile yeni ve işlevsel bir ekonomik sistem arasında köprü rolü oynuyordu. Ayrıca Nazarbayev Sovyet Cumhuriyetleri içinde özelleştirme politikalarıyla ülkesini Komünist ekonomik sistemden piyasa ekonomisine dönüştürmede somut adımlar atmaktaydı. Ekonomik konulardaki danışmanı radikal piyasa ekonomisi görüşleriyle tanınan ekonomist Grigory Yavlinsky olan Nazarbayev Güney Kore, Singapur ve Türkiye'yi kendine model olarak almıştı.¹⁵

Kazakistan'ın dünya kamuoyuna bağımsızlığını kanıtlaması, barışçıl yollarla yüksek yaşam standardına ulaşması ve bilinçli, bağımsız bir anlayışla ve onurlu bir toplum olarak gelişim göstermesi öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.¹⁶

Gerçekten de Kazakistan; jeopolitik konumu, yeni ve büyük bir pazar oluşu, çok zengin hammadde kaynaklarına sahip olması ve Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan yollar üzerinde bulunmasıyla yakın dönem uluslararası

¹⁴ Aygerim Şilibekeva, "Görevimiz Güvenlik: Kazakistan-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem", 21. *Yüzyıl*, Yıl: 2009, s. 56.

¹⁵ Kara, age, s. 142-143)

¹⁶ Askhat Kessikbayev, "Orta Asya'da Jeo-Ekonomik Dönüşüm: Kazakistan Petrolü ve Aktau-Bakü-Ceyhan İhracat Güzergâhı", *Tasam, Stratejik Öngörü*, Yıl: 2011, Sayı: 6, s. 68.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

ilişkiler çalışmalarında ve uluslararası sistemin işleyişine dair öngörülerde, üzerinde yoğunlukla durulan ülkelerden biri haline gelmiştir.¹⁷

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Kazakistan, uluslararası camiayla yakınlaşmak için 1991 yılında nükleer başlık taşıyan füzelerden vazgeçmiş, bütün nükleer araştırma merkezlerini kapatmış ve nükleer fabrikalarını imha etmiş, gönüllü olarak da nükleer silahların kullanımını yasaklayan anlaşmaları imzalamıştır. Böylece, yer altı ve yer üstü zenginlikleri bakımından zaten oldukça önemli olan ülke, büyük güçlerin özellikle Rusya, ABD ve Çin'in ilgisini çekmiştir.¹⁸

Sovyetler Birliğinin çökmesinden sonra, topraklarında konuşlanmış 1.700 kadar atom başlıklı stratejik füzeleri miras olarak alan Kazakistan dünyanın en büyük dördüncü nükleer gücü olarak ortaya çıkmıştı. Batılı ülkeleri için SSCB'nin çökmesinden sonra ortaya çıkacak endişe verici neticelerden biri buydu. Ancak Kazakistan kararını “nükleer silahsız bir Dünya'dan yana koymuş ve kendi isteğiyle nükleer silahlardan vaz geçmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev böyle bir karar öncesinde Türkiye'nin de görüşlerinden yararlanmaya büyük ölçüde önem vermiş, 23 Mayıs 1992 tarihinde nükleer silahsız bir Kazakistan için Lizbon Protokolü imzasından önce Nisan 1992'de Kazakistan'a ziyarette bulunan Başbakan Demirel ile geniş çaplı fikir alışverişinde bulunmuştur.

23 Mayıs 1992'de Kazakistan Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya ile birlikte START I (Stratejik Nükleer Silahların İndirimi Anlaşması) Lizbon Protokolüne imza atmıştır. Bu anlaşma ile Kazakistan, Ukrayna ve Beyaz Rusya NPT'ye (Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşma) mümkün olan en kısa zamanda nükleer silahsız devletler olarak katılacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Kazakistan Parlamentosu 13 Aralık 1993'te NPT anlaşmasını onaylamıştır. 5 Aralık 1994'te Budapeşte'de gerçekleşen AGİT Zirve toplantısında ABD, Rusya ve İngiltere Devlet Başkanları tarafından NPT anlaşmasını imzalayan devletlere güvenlik teminatı verilmiştir. 1995 yılından itibaren Kazakistan'daki nükleer silahların sökülmesi ve imhası başlatılmış, 1996 Eylül aya gelindiğinde Kazakistan'daki tüm stratejik nükleer füzeler sökülmüş ve imha edilmek üzere Rusya'ya gönderme çalışmaları tamamlanmıştır.¹⁹

¹⁷ Yılmaz, agm, s. 814

¹⁸ Abbas Karaağaçlı, “Kazakistan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı”, http://www.turansam.org/makale.php?id=4357_01.01.2018

¹⁹ Kara, age, s. 130-136.

Son dönem izlediği dengeli ve aktif dış politika ile Kazakistan bölgesel olarak ağırlığı artan bir ülke haline gelmiştir. Orta Asya’da önemli bir rol üstlenen Kazakistan, hem bölgede hem de küresel düzeyde ilişkilerde önceliklerini kullanarak etkin bir rol oynamaktadır. Özellikle BM gibi uluslararası örgütlerde ve gelişmelerde üstlendiği roller ile Kazakistan kendisini diğer Orta Asya devletlerinden farklı olarak bölgesel güç olarak konumlandırma eğilimindedir.²⁰

1991 yılında kendi bağımsızlığını ilan eden Kazakistan, yukarıda da belirttiği gibi dış siyasi stratejiyi oluşturmada çok taraflılık ilkesini esas almıştır. Nursultan Nazarbayev’e göre çok taraflılık, “dünya süreçlerinde önemli rol oynayan ve ülkemizin pratik çıkarlarını temsil eden bütün devletlerle dostluk ve karşılıklı işbirliğini geliştirmektir. Kazakistan’ın jeopolitik yerine ve ekonomik potansiyeline bakıldığında dar bölgedeki sorunlarla kalmamalıdır. Böyle bir hareket sadece çok milletli nüfusun değil, dünya topluluğunun da anlaşmazlığını doğurur. Kazakistan’ın istikbali hem Asya’da, hem Avrupa’da, hem Doğu’da, hem de Batı’dadır. Sadece böyle bir politika izleyerek, Kazakistan’a karşı muhtemel güvenlik tehditlerini engelleyebiliriz.”²¹

Bu çok taraflılık anlayışı çerçevesinde Kazakistan 120’den fazla ülke ile diplomatik ilişki tesis etmiş ve 64 uluslararası siyasi ve ekonomik teşkilata üye olmuştur. Kazakistan’da 70 kadar yabancı diplomatik temsilcilik ve uluslararası organizasyonların büroları faaliyet göstermektedir

Bağımsız olmasından itibaren yürütülen bölgesel ve küresel dış politika açılımları meyvelerini vermeye başlamış ve 2007 yılından itibaren Kazakistan, birçok uluslararası kuruluşa başkanlık etme seviyesine erişmiştir. Nursultan Nazarbayev 15 Mayıs 1992’de parlamentoda yaptığı bir konuşmasında, Kazakistan’ın dış politika önceliklerini sırasıyla; Rusya ve BDT ile ilişkiler, Çin, Moğolistan, Hindistan, Pakistan gibi yakın bölge komşularıyla ilişkiler, Batı (ABD, Avrupa ve Japonya) ile ilişkiler, Türkiye ve İran’la ilişkiler olarak belirtmiştir. Günümüzde de bu önceliklerin ana hatlarıyla sürdürüldüğü söylenebilir.²²

Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Orta Asya Birliği, ŞİÖ, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Türkçe Konuşan Ülkeler Konseyi, Gümrük

²⁰ Kübra Çetin, “Dünya Siyasetinde Kazakistan’ın Artan Etkisi ve Son Gelişmeler”, *Avim, Avrasya İncelemeleri Merkezi*, Yorum, No: 2016/52, Ekim, 2016, s. 1.

²¹ Dinara Taldbayeva, *Türk Dünyasında Entegrasyon Süreci: Türkiye Kazakistan İkili İşbirliğinin Sürece Etkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 83.

²² Kara vd, age, s. 99-100.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

Birliği, Avrasya Ekonomik İşbirliği Örgütü, AĞİT, İKÖ, CİCA gibi birçok kuruluşlarda aktif rol üstlenmiş; bu suretle birçok uluslararası bütünleşme projelerine katılmış ve onların birçoğunun da temelini atmıştır. Nazarbayev aynı zamanda hemen hemen bütün bölgesel bütünleşme imkânlarından yararlanmak istemiştir. Bunun için Kazakistan, dış politikasında çok yönlü eğilime önem vermiştir. Bütün bu yapılanlar birlikte düşünüldüğünde Nazarbayev'in, "Avrasyacılık" düşüncesinin tetikleyicisi ve taşıyıcısı görevini üzerine aldığı²³ ve Kazakistan'ı modern bir dünya devleti haline getirdiği söylenebilir.

Öte yandan, AİGK/CICA'nın vücut bulması, Kazakistan'ın dış politika öncelikleri arasında mühim ve ayrı bir yere sahiptir. Asya'da bir forum kurmaya dair girişim ilk kez Nursultan Nazarbayev tarafından Ekim 1992 tarihinde BM 47. Genel Kurulunda öne sürülmüştür. Nazarbayev bu oluşumun, Asya'da güvenliğin inşa edilmesi hususunda etkili bir yapıya duyulan ihtiyaçtan doğduğunu belirtmiştir. AİGK fikri, kıta genelinde etkili pek çok uluslararası kurum ve devlet nezdinde destek görmüştür.²⁴

Kazakistan'ın çok yönlü dış politika geliştirme isteği yanında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana bölgesel lider olma ve bölgesel bütünleşme projeleri oluşturma isteği, dış güçlerin bölgede etkinliklerini azaltmak, terörizm ve uyuşturucu ticaretinin kontrol altına alınması gibi konularda işbirliği yapmak üzere bir Orta Asya Ülkeler Birliği oluşturma fikrini sürekli dile getirmektedir. Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan 1998 yılında Dostluk Anlaşması imzaladı. Nazarbayev, Bağımsız Devletler Topluluğu'nu etkili bir "Avrasya Birliği"ne dönüştürmeyi amaçlıyordu. Ancak bu fikir özellikle Rusya tarafından kabul görmedi.

Nazarbayev, 2007 yılında Kırgızistan'a yaptığı bir ziyaret sırasında bir "Orta Asya Birliği" projesini gündeme getirdi. Bu birlik kapsamında ticaret, vizeler, turizm ve güvenlik konularında işbirliği ve kolaylıklar sağlanması öngörülmüyordu. Nazarbayev, bu birlik projesini Rusya öncülüğündeki Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve Çin liderliğindeki Şanghay İşbirliği Örgütü'ne bir rakip olarak düşünüyordu. Kazakistan ve Kırgızistan çok taraflı bir Yüksek İdare Kurulu oluşturmayı istiyordu. Ancak Özbekistan bu düşünceye karşı çıktı. Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov, Orta Asya Birliği projesini Kazakistan'ın bölgesel liderliği elde etmek için Özbekistan'a karşı yürüttüğü

²³ Canat Mominkulov-Reyhan Sadıkova, "Avrasya Birliği ve Kazakistan", *Ekoavrasya*, Bahar, 2012, s.14-15.

²⁴ Canseyit Tüymebayev (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi), "Kazakistan ile Türkiye Arasındaki İlişkiler Gelişiyor", *Ekovitrin*, Mart, 2012, s. 9-10.

siyaset olarak görüyordu. Kırgızistan'da da 2010 yılında yeni bir devrim oldu ve ülke bir türlü siyasi istikrara kavuşamadı. Neticede Kazakistan'ın Orta Asya ülkeleriyle uluslararası bir birlik kurma gayretleri sonuçsuz kaldı.

Yakın ve Orta Doğu devletleriyle ilişkilerine gelindiğinde ise, bu bölgede öncelik Türkiye'ye verilmektedir. Tarihi-kültürel bağlara ve ortak dilin varlığına dayanan iki taraflı ilişkiler büyük önem taşımaktadır ve Türkiye, Kazakistan'ın eskiden gelen istikrarlı ortağı olarak bölgede etkin stratejik müttefiki rolünü oynamaktadır.²⁵

Kazakistan-Türkiye ilişkileri, siyasi ilişkiler bağlamında genel olarak iyi bir noktadadır. Türkiye'nin Kazakistan'la ilişkilerinin boyutunun belirlenmesinde, Kazakistan'ın Türk Cumhuriyetleri içerisinde ekonomik, siyasi ve askeri alanda oldukça gelişmiş bir ülke olması önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan Türkiye'nin Orta Asya'da etkili olabilmesi için Kazakistan ile olan siyasi ilişkilerini daha çok geliştirmesi ve bu yönde politikalar üretmesi gerekmektedir.²⁶

Türkiye'nin Türki Cumhuriyetler arasında en geniş ve gelişmiş ilişkiler kurduğu ülke olan Kazakistan'a Türkiye büyük önem vermektedir. Kazakistan, coğrafi konumu ve doğal kaynaklarıyla da Türkiye için gerçekten değerli bir ülkedir. Türkiye ve Kazakistan'ın son yıllarda dış politikalarında yaptıkları açılımlarla birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler gün geçtikçe daha fazla önem kazanmakta ve güçlenmektedir. Bu durumu sadece iki ülke arasındaki tarihi kökenleri derin kardeşlik ilişkileriyle izah etmek yeterli değildir. Bu aynı zamanda iki ülkenin jeostratejik konumlarıyla dış politikadaki barışçıl ve medeniyetler ittifakı konusundaki çalışmalarındaki benzerliklerden de kaynaklanmaktadır. Gerçekten Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in 21-24 Ekim 2009 tarihinde Türkiye'ye yaptığı ziyaret çok kapsamlı ve somut adımlar içeren ve âdete Türkiye-Kazakistan ilişkilerinde bir dönüm noktası olacak bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye ve Kazakistan'ın Asya ile Avrupa kıtalarında yer alan Avrasya ülkesi olmaları ve ikisinin de Batı ile Doğu arasında köprü rolü üstlenmek istemeleri jeostratejik konumlarındaki ortak noktalarıdır. Bu bakımdan dış politikada iki ülkenin bölge ülkeleri arasındaki uyumsuzluklarda arabuluculuk görevi üstlendiğini görüyoruz. İki ülkenin bu özelliği, dünya barışı ve istikrarı için faydalı bir ortaklığa dönüşmektedir. Bu bağlamda iki ülkenin bu konudaki

²⁵ Talıdybayeva, agt, s. 83-84.

²⁶ <http://akademikperspektif.com/2013/02/22/orta-asyanın-gorunmeyen-gucu-kazakistan/>
02.01.2018.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

işbirliğinin küresel çatışmaların önlenmesine önemli katkıları olacağı açıktır. Çünkü Türkiye NATO'ya üye, Avrupa Birliği'ne tam üye olarak girmek üzere, ABD ile olan ilişkileriyle(son dönemde ilişkiler kopma noktasına gelse de), Kazakistan ise dünyanın diğer ikinci yarısı diyebileceğimiz Şangay İşbirliği Teşkilatı ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun aktif üyesi ve Rusya ile çok yakın ilişkileriyle iki rakip dünyanın birbirini doğru tanımasına aracılık edebilirler.²⁷

Kazakistan 2014-2020 Dış Politika Konseptine (Republic of Kazakhstan, 2014) göre “iki milletin ortak tarihsel köklerini ve kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak Türkiye Cumhuriyeti ile yürütülen kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem vermektedir.” Bu ifadeden anlaşıldığına göre; Türkiye, Kazak dış politikasında temel belirleyici rol oynamaktan ziyade daha çok denge mekanizmasının bir aracı olmaktadır, aynı zamanda Kazak dış politikasında Rusya, Çin, ABD, AB ve BDT ülkelerinden sonra gelmektedir.²⁸

2. Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Kazakistan

Ak Parti'nin iktidar olmasıyla beraber Türk dış politikasında önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Ak Parti dönemine değin Batıcı ve statükocu bir anlayışla şekillenen Türk dış politikasının bu dönemde yeni bir yönelime girdiği iddia edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında Soğuk Savaş sonrası dönemin ortaya çıkardığı fırsatlarla birlikte, elde edilen ekonomik kalkınma ve siyasi istikrar ortamının da etkisi olmuştur. Türkiye bu dönemde aktif ve çok yönlü dış politikasıyla genişleyen imkânlarından maksimum düzeyde yararlanmak istemiş ve bölgesinde sözü geçen güçlü bir aktör olmayı amaçlamıştır.²⁹

Öte yandan, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, Ak Parti döneminde de Türk dış politikasının mevcudu koruma ve muasır medeniyetler seviyesini yakalama/aşma (Batıcılık) stratejileri üzerinden yürütülmekte olduğu da söylenebilir. Emekli Büyükelçi ve Dışişleri Bakanı eski müsteşarı Özdem Sanberk'in de dediği gibi “bu stratejinin belli bir istikrar ve kalıcılık içinde uygulanabilmesinin temel nedeni, Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana devletler hukukuna bağlılığından, gerçekçiliğinden ve köklü geleneklere bağlı ve kurumsallaşmasını tamamlamış bir Dışişleri Bakanlığı'na sahip olmasından

²⁷ Kara vd, age, s. 239-240.

²⁸ Yılmaz, agm, s. 816-817.

²⁹ Emirhan Kaya 2015: “Dış Politika Değişimi: AKP Dönemi Türk Dış Politikası”, *KSBD*, S. 12, İlkbahar, 2005, Yıl: 7, s. 71.

kaynaklanmaktadır. Ama belki en önemlisi Türkiye Cumhuriyeti'nin, dış politikasında, hegemonik amaçlı stratejilere hiçbir zaman itibar etmemesidir.”

Soğuk Savaş'ın ardından özelde ABD'yi, genelde Batı'yı dengeleyecek bir güç kalmaması, küreselleşmenin farklı boyutlar kazanması ve güç mücadelesinin ekonomik alana kayması gibi nedenlerden dolayı, bugün 19. ve 20. yüzyıllardaki gibi bir güç dengesi politikası uygulamaktan ve ülke menfaatlerini bu şekilde sürdürmekten söz etmek mümkün değildir. Eğer Türk dış politikasında bir değişiklikten söz etmek gerekiyorsa, asıl değişiklik bu noktada gerçekleşmiştir. İki kutuplu sistemin ardından Türk dış politikasında görülen asıl değişiklik çok boyutlu bir diplomasi uygulamasına geçiş olarak ortaya çıkmıştır.

Çok boyutlu diplomasiyi Türk dış politikası ile ilk tanıştıran Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal olmuştur. Türk dış politikasının geleneksel ilkesi olan dengencilik de Soğuk Savaşın ardından büyük güçler arasında bir denge arayışı olmaktan çıkarak Batı, Avrasya ve Ortadoğu bölgeleri arasında dengeli bir politika arayışına dönüşmüştür. 90'lı yılların ikinci yarısında sönükleşen bu yaklaşım, Ak Parti iktidarı ile birlikte yeniden canlandırılmıştır.³⁰

Diğer taraftan, Türk dış politikasında 2000'li yıllarda elde edilen önemli başarılarla rağmen son dönemde yaşanan sorunlar bir kapasite tartışmasını beraberinde getirmiş ve bazı çevreler, Türkiye'nin kapasitesinin sınırlarını zorlayan bir dış politika izlemeye çalıştığını ileri sürmüştür.³¹

Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle yürüttüğü Türk dış politikası, 2000'lerin ikinci yarısında çizgisini belirginleştirmiştir. Kendi içindeki dönemsel farklılaşmalar bir yana bırakılırsa, Türk dış politikasında bu dönemde ortaya çıkan stratejik özerklik arayışı, bu yönde sergilenen pro-aktif dinamizm ve idealizm ile pragmatizmi mecz eden bir stratejik anlayışı yansıtmaktadır.

Bu dönemde ortaya çıkan stratejik özerklik fikri, Türkiye'nin, etrafındaki etki ve etkileşimini artırarak küresel ölçekte önemli bir oyun kurucu konumuna ulaşma gayretini yansıtmaktadır. Bu fikir, özünde dış dünyada yaşanan köklü değişimlere yanıt verebilme ve dönüşümü kendi tercihleri doğrultusunda biçimlendirme idealiyle yakından ilişkilidir. Bu hedefin hayata geçirilmesinde benimsenen araçlar arasından öne çıkanlar; komşularla sıfır sorun, yumuşak güç, ritmik diplomasi gibi enstrümanlardır.

³⁰ Muharrem Hilmi Özev “Dünden Bugüne Türk Dış Politikası”, http://www.tasam.org/tr-TR/icerik/1111/dunden_bugune_turk_dis_politikasi_02.01.2018

³¹ Kemal İnat, “Türk Dış Politikasının Kapasitesinin Dönüşümü”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, Mayıs, 2014, s. 1.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

Öte yandan Ak Parti dönemi Türk dış politikasında konjonktürel ayarlamalar yapılması da söz konusudur ve esasında bu durum yeni bir olgu da değildir. Ayrıca, Türk dış politikasında yaşanan değişimlerin, beklentilerle de örtüştüğü söylenebilir. Ortadoğu siyaseti bakımından bir değerlendirme yapıldığında ise Ankara'nın aslında pozisyonunu koruduğu ve diğer güçlerle kıyaslandığında önemli bir zararının da olmadığı iddia edilebilir.

Aslına bakılırsa bölgedeki nizamın istikrarını yitirdiği ve bir çok ülkede kaos yaşandığı bir ortamda; bir yandan sınırlar değiştirilmek istenirken, öte yandan merkezi otorite zayıflamakta ve ittifak ilişkilerinin yeniden tanımlanmasını gerektirecek bir kırılganlık yaşanmaktadır.

Türkiye ise dönüşümün daha istikrarlı ve güvenli tarzda gerçekleştirilmesine dönük adımlar atarken, yükselen risk ve istikrarsızlık unsurlarına karşı da güvenliğini sağlamlaştıracı tedbirler almak istemektedir. Bu anlayışla Türkiye'nin 2013 içerisinde esnek ve ad hoc ittifaklara dayalı bir politikayı uygulamaya koyduğu söylenebilir.

Kimi çevreler, dış politikadaki bu ayarlamayı, “resetleme (yeniden ayarlama)” şeklinde tanımlama noktasına dahi taşımaktadırlar. Fakat ‘Türk dış politikasının resetlendiği’ iddiasını seslendiren çevrelerin atladığı husus, Ortadoğu sahnesinde rol alan diğer oyuncuların da aynı dönemde politikalarını revize ettiği gerçeğidir.

Türkiye'nin ilişkilerini yeniden canlandırdığı oyunculara göz attığımızda, en az Türkiye'ninki kadar güçlü bir iradenin, bu muhataplarca da sergilendiği ve ilişkileri normalleştirme talebiyle öne çıktıkları göze çarpmaktadır. Çünkü uluslararası arenadaki ve bölgedeki gelişmeler, onların üzerinde de değişim yönünde güçlü bir baskı oluşturmuştur.

Ukrayna krizinde de görüldüğü üzere Türkiye'nin civarında yaşanan dönüşüm, Ortadoğu ile sınırlı kalmayacaktır. Risklerin çoğaldığı bir ortamda dış politikayı yürütmek, daha zor ve maliyetli hale gelecektir. Uluslararası ve bölgesel gelişmeler Türk dış politikasını hassas ayarlamalar yapmaya götürecektir.

Yine de Türk dış politikasında gözlenen dönüşüm ve ayar süreci, dış ortamdan gelen baskıları bertaraf etmeye dönük salt bir tepkisel davranış şeklinde meydana gelmeyecektir gibi gözükmektedir. Ankara, stratejik özerklik arayışı çerçevesinde yeni dönemde de kendi önceliklerini dikkate alarak

ilişkilerini tanımlamayı ve bu ekseninde pro-aktif bir yaklaşımı göstermeyi sürdürmek isteyecektir.³²

Öte yandan Türkiye artık, 80'ler ve 90'larla kıyaslanamayacak ölçüde ekonomik kapasiteye, askeri güce ve diplomatik imkânlarla sahiptir. Ancak dünyada etkili başka ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin halen daha gerek bölgesinde gerekse uluslararası arenada küresel güçlere rağmen etkin eylemler yapabilme gücü oldukça sınırlıdır. Bu sınırların genişletilmesi ve Türkiye'nin dış politikadaki hareket yeteneğini arttıracak şekilde ekonomik askeri ve diplomatik kapasitenin artırılması çok önemlidir. Ülke içerisinde istikrarın sağlanması ise en az onlar kadar önemli bir başka husustur.³³

Mevcut hükümetin temel dış politika hedefleri arasında; Balkanlar, Kafkasya, Karadeniz, Ortadoğu, Akdeniz ve Orta Asya ile Avrupa'nın doğal kavşağında bulunan ülke toprakları çevresinde güvenlik, istikrar, refah, dostluk ve işbirliğinin geliştirilmesi hususlarının bulunduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, Ak Parti, Türk Cumhuriyetleri arasında, ekonomi, enerji, siyasi, sosyal, kültürel alanlarda ikili ve çok taraflı işbirliğinin geliştirilmesini ve bölgesel entegrasyon faaliyetlerinin arttırılmasını savunmaktadır. Ayrıca bölgede istikrarı, refahı ve işbirliğini geliştirecek alanlar oluşturmayı istemektedir.

Ak Parti Hükümetleri Avrasya'yı, uluslararası sistemi doğrudan etkileyecek bir jeopolitik saha olarak düşünmekte ve Hazar Havzasını da, Avrasya'nın mihenk taşı olarak vasıflandırmaktadır. Bölge ülkeleri arasında karşılıklı ve çok boyutlu ilişkilerin geliştirilmesini ve stratejik işbirliğinin kurulmasını savunan iktidara göre, enerji kaynakları ve enerji arzı güvenliği açısından bölgenin stratejik ehemmiyeti bulunmaktadır. Enerji koridorlarının kesişme noktasında yer alan Türkiye, bu coğrafi avantajını kullanarak, önemli enerji transit eden ülke, bölgenin enerji terminali ve Avrupa'nın dördüncü büyük enerji sağlayan kaynağı olmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Ak Parti Hükümetlerinin Orta Asya'ya ilişkin dış politika ilkeleri; "enerji, ekonomi, ticaret, kültür, sosyal, siyasi ve vb. alanlarda, ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirmek, sorunların barışçıl yöntemlerle çözümüne doğrudan katkı sağlamak, enerji sevkiyatında enerji terminali olmak, bölge ülkelerinin devletleşme ve

³² Şaban Kardaş, "AK Parti'nin şekillendirdiği dış politikanın çizgisi değişmedi", <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ak-partinin-sekillendirdigi-dis-politikanin-cizgisi-degismedi> 03.01.2018

³³ İnat, agm, s. 22.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

uluslaşma süreçlerine katkıda bulunmak ve diğer devletler ile ilişki kurmalarına yardımcı olmak” şeklinde ifade edilebilir.³⁴

Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleriyle ilişkileri, dış politikasının öncelikli konularından biridir. Bölgedeki akraba devletlerin bir taraftan bağımsız, müreffeh ve istikrarlı olmalarını, kendi aralarında ve komşularıyla işbirliği içinde olmalarını, öte taraftan uluslararası camiaya entegrasyonunu teşvik etmek, Türkiye'nin Orta Asya politikasının esasını oluşturmaktadır.

Bölgenin ekonomik zenginliklerinin en verimli biçimde değerlendirilerek ülkelerin refahına dönüştürülmesi, bölgede kalıcı istikrar ve güvenliğin sağlanması bakımından oldukça önemlidir.

Gerçekten de Orta Asya Cumhuriyetlerinin bağımsız olmalarından sonra birçok alanda yakın ilişki ve işbirliği oluşturulmaya çalışılmış, özellikle karşılıklı üst düzey ziyaretlerin ilişkilerin her alanda daha da geliştirilmesine imkân vermesi için çaba sarf edilmiş, Türkiye'nin bölgedeki mevcudiyeti, etkisi ve görünürlüğünün güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye'nin Orta Asya'daki mühim ortaklarından biri olarak gördüğü Kazakistan'la ilişkilerin istikrarlı bir biçimde gelişmekte olduğu söylenebilir.

Tayyip Erdoğan'ın Başbakan sıfatıyla 22-24 Mayıs 2012 tarihlerinde Kazakistan'a gerçekleştirdiği ziyarette meydana getirilen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'yle (YDSK) birlikte Kazakistan'la olan ilişkilerin stratejik kapsamının kurumsal olarak tahkim edildiği anlaşılmaktadır. Kazakistan'la ikili ilişkilerin yanı sıra, Türk Konseyi ile Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK/CICA) nezdinde sürdürülen yakın işbirliğinin bu teşkilatlar için itici güç meydana getirdiği belirtilebilir.³⁵

Öte yandan, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2016 Özbekistan ziyareti, Türkiye'nin özelde Özbekistan, genelde Türk Cumhuriyetleriyle olan ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Özbekistan ile Türkiye arasındaki ilişkinin seyri, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 17-18 Kasım 2016'da, Kerimov'un ölümünden sonra cumhurbaşkanı seçilen Mirziyoyev ile Semerkant'ta yaptığı görüşmeyle değişmeye başladığı görülmektedir. Erdoğan

³⁴ Ertan Efeğil, “AK Parti Hükümetinin Orta Asya Politikalarına Eleştirel Bir Bakış”, *ISSA II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi (22- 24 Ekim 2008, Bişkek/Kırgızistan), Kongre Kitabı*, Kocaeli 2009, s. 357-358.

³⁵ Mevlüt Çavuşoğlu, *2017 Yılına Girenken Dış Politikamız*, Dışişleri Bakanlığı'nın 2017 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Aralık, 2016, s. 97-98.

ile Mirziyoyev'in burada yaptığı görüşme uzun zamandır durağan olan Özbekistan-Türkiye ilişkilerini canlandırdığı gibi Mirziyoyev ile Erdoğan'ın görüşmelerinde sağlanan mutabakat, Özbekistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesini engelleyen sorunların çözüm yolunu da açmıştır.³⁶

Ak Parti hükümetleri döneminde çeşitli altyapı, kültür ve eğitim alanlarında gerçekleştirilecek işbirliklerine enerji işbirliklerini de dâhil edilmesini kapsayan yaklaşım, Türkiye'nin Merkezi Asya'da dolayısıyla Kazakistan'da geniş tabanlı bir işbirliği zeminini oluşturmasını amaçlamaktadır.³⁷

3. Ak Parti Dönemi İkili İlişkiler

3.1. Siyasi İlişkiler

Türk-Kazak ilişkilerinin geçmişi Osmanlı zamanına dek gitmektedir. Sovyet döneminde kesintiye uğrayan ilişkiler Kazakistan'ın bağımsızlığını elde etmesinin ardından hızla gelişmeye başlamıştır. Bu ilişkilerin temelini atılmasında Turgut Özal'ın rolü büyüktür. Özal'ın Mart 1991'de Kazakistan'a yapılan cumhurbaşkanlığı seviyesindeki ilk resmi ziyarette Türkiye ile Kazakistan arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır.³⁸ 1991 yılı sonbaharında ise Özal, Orta Asya'daki beş Cumhuriyetin Cumhurbaşkanı Ankara'ya davet etmiştir. Bu daveti ilk kabul eden Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, Eylül 1991'de Türkiye'ye ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmiştir. Ayrıca Kazakistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olması, Türkiye'nin, Kazakistan'ın uluslararası ilişkiler tarihinde özel bir yer edinmesini sağlamıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, bağımsızlıktan sonra Mart 1992'de Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin tarafından Kazakistan'a bir resmi ziyaret yapmış, bir ay sonra Başbakan Süleyman Demirel Kazakistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretten kısa bir süre sonra da, Almatı ve Ankara'da karşılıklı büyükelçilikler açılmıştır. Ayrıca 31 Ekim 1992'de Türk Cumhuriyetleri Devlet Başkanları zirve toplantılarının ilki Ankara'da gerçekleşmiştir. Bu toplantıya Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan

³⁶ <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/turkiye-ozbekistan-iliskilerinde-yeni-donem>

³⁷ Nuri Gökhan Toprak, "Türkiye'nin Kazakistan ile Kurmuş Olduğu Enerji İlişkilerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisi", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak, 2017, Cilt-Sayı: 10(1), s. 119.

³⁸ Abdullah Gündoğdu-Cafer Güler, "Kazakistan'ın Bağımsızlığının Tanınma Süreci ve Türk Kamuoyundaki Yankıları", *TAD*, Yıl: 2017, C. 36/S.61, s. 82.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

Nazarbayev'den başka Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan cumhurbaşkanları da katılmıştır. Ekim 2009'da Nahcivan'daki toplantıda ise Nazarbayev'in önerisiyle zirve toplantılarına sekreteryaya görevi yapacak Türk Konseyi ve Türk tarih ve kültürünü araştırıp dünyaya tanıtacak Türk Akademisi kurulması kararlaştırılmıştır.

İki ülke arasındaki siyasi ilişkilerdeki bir diğer önemli gelişme de 9-11 Nisan 1993'te Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kazakistan'a yaptığı ziyaret olmuştur. 1994'te ise, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye'ye iade ziyareti gerçekleşmiş ve bu ziyarette "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.

Başlangıçta Türkiye'nin Türk cumhuriyetleriyle olan ilişkileri istenilen seviyede kurulamamıştır. Ancak Türkiye, Rusya'nın yerine geçemeyeceğini görmüş ve kendi dış politikasını bölgedeki ülkelere göre gerçekçi bir biçimde revize etmeye karar vermiştir. Ayrıca Türkiye, hem Türki cumhuriyetlerle hem de Rusya ile ilişkileri geliştirmeye çalışmış ve bu nedenle, Türk cumhuriyetlerine karşı politikası daha gerçekçi bir şekilde geliştirmiştir. Bununla birlikte, 2000'li yılların ardından, Türkiye'nin Orta Asya ile olan ilişkileri tekrar yoğunlaşmıştır. Bunun sonucunda ikili ilişkiler görsel olarak geliştirilmiştir. Bunlara ek olarak, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türk-Kazak ilişkileri konulu yaptığı bir konuşmada; "Türkiye ve Kazakistan, karşılıklı olarak Türk cumhuriyetleri arasında karşılıklı işbirliği mekanizmalarının ilerlemesi ve geliştirilmesi konusunda liderlik etmektedir" demiştir. Kazakistan'ın Türkiye ile eşit derecede değerlendirildiği konusundaki bu söylemi oldukça önemlidir. Bu retorik ayrıca Türkiye'nin Kazakistan'ı Türk Dünyasında önemli bir yere yerleştirdiğini göstermiştir.³⁹

Uluslararası sahada işbirliği konusunda ise iki ülkenin birçok platformda bölgesel ve uluslararası meselelerdeki tutumlarının örtüştüğü örnek verilebilir. Özellikle Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 2006'da Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Tedbirler Konferansı Almatı Zirvesine katılması, Ankara'nın bu forumu bölgesel ve uluslararası güvenliği pekiştiren önemli unsur olarak gördüğünü, Kazakistan'ın Avrasya kıtasında güvenlik ve barışı sağlayabilen bir mekanizma oluşturma çabalarına destek ve anlayışla yaklaştığını göstermiştir.

Nursultan Nazarbayev Ekim 2009'da Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyareti esnasında yaptığı açıklamalarda; son yıllarda Türkiye ekonomisinin dünyada 17, Avrupa'da ise 6. sıraya yükselen, sanayisi

³⁹ Samet Yüce, "The Role of Tourism in Turkic World in Terms of International Relations (IR): A Social Constructivist Approach", *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2016, C.1, S. 1, s. 68.

hızla gelişen, küresel siyasette de özel bir konumu ve kendi bölgesinde büyük bir gücü olan ülkeye dönüşmesine Kazak halkı olarak çok sevindiklerine vurgu yapan Nazarbayev, bununla beraber akraba olarak Türkiye'nin yüzünü biraz da Doğu'ya çevirmesi gerektiğini belirtmiştir. Rusya ile stratejik ortaklık geliştirilmesi, Çin ile dengeli bir siyaset yürütülmesinin Türkiye'nin itibarını daha da yükselteceğini ifade eden Nazarbayev, Ankara'nın Türk dilini konuşan akrabalarıyla yakın ilişki siyasetinin kendilerini özellikle memnun ettiğini, bu konuda Kazakistan'ın da elinden geleni esirgemediğini belirterek, buna karşın Türk devletlerinin ilişkileri kesintiye uğramayacak şekilde kendi aralarında bir güç birliği oluşturmasının önemine vurgu yapmıştır.⁴⁰

27 yıllık süre zarfında Türkiye ve Kazakistan, ilişkilerini devamlı geliştirerek stratejik ortaklık düzeyine ulaştırmaya muvaffak olmuştur.

23 Ekim 2009 tarihinde Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye ziyareti sırasında Stratejik Ortaklık Anlaşmasının imzalanması, Türkiye-Kazakistan işbirliğini yeni ve daha yüksek bir seviyeye taşımada önemli bir adım olmuştur. Anlaşma; mevcut ilişkileri stratejik düzeye çıkarmayı, başta siyasi, ekonomik, savunma, kültür, bilim ve teknoloji, eğitim, ekoloji, bilgi ve enformasyon, sağlık alanları olmak üzere tüm alanlarda ortak ve koordineli işbirliğini yürütmeyi amaçlamıştır.

Uluslararası arenada Türk-Kazak işbirliği ve karşılıklı destek takdire değerdir. Kazakistan ve Türkiye, Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK/CICA), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), AGİT ve diğer uluslararası kuruluşlar nezdinde sıkı işbirliği sürecini sürdürmektedir. BM çerçevesindeki karşılıklı etkileşim de başarıyla sürdürülmektedir. Yine iki ülkenin Avrupa, Avro-Atlantik ve başka kurumlar nezdindeki ortak işbirlikleri de oldukça önemlidir.

Kazakistan'ın dış politika öncelikleri arasında AİGK/CICA'nın kurulmasına ilişkin girişimin ayrı bir yeri vardır. Kazakistan'ın bu girişimini destekleyen Türkiye, Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlenen zirveyle birlikte AİGK/CICA 2010-2012 Dönem Başkanlığını devralmıştır⁴¹. Bu,

⁴⁰ Kara vd, age, s. 240-244).

⁴¹ Türkiye 16 kurucu üyesinden biri olduğu CICA'nın çalışmalarına başından itibaren güçlü destek vermiştir. Ülkemiz Haziran 2010'da İstanbul'da gerçekleştirilen III. Zirve'de iki yıllık bir süre için Dönem Başkanlığını üstlenmiş, Dönem Başkanlığımız bilahare üye ülkeler tarafından alınan kararlar iki yıl süreyle uzatılmış; CICA Şanhay Zirvesi'nde (Mayıs 2014) İstanbul Zirvesi'nden beri dört yıl süreyle yürüttüğümüz (2010-2014) Dönem Başkanlığı Çin Halk Cumhuriyeti'ne devredilmiştir. Türkiye'nin dönem başkanlığında CICA'ya siyasi ve askeri gündem kazandırılması,

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

Türkiye'nin Kazakistan'a göstermiş olduğu destek ve özel ilginin somut bir göstergesidir.

Kazakistan ve Türkiye arasındaki çok taraflı işbirliğinin gündeminde Türk Dili Konuşan ülkelerarasındaki işbirliğinin ayrı bir yeri vardır.

Kazakistan için Türk Dünyasının güvenli bir liman, Türk halklarının da onun en yakın akrabaları olduğu düşüncesinden hareketle Nazarbayev, Türkler arasında ortak bir yapının inşasına ilişkin pek çok projeyi gündeme taşımıştır. Günümüzde Nursultan Nazarbayev'in konuyla ilgili inisiyatiflerinin tümü hayata geçirilmiş durumdadır. Örnek olarak, 21 Ekim 2008 tarihinde Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamentolar Asamblesi İstanbul'da kurulmuş olup, Sekreteryası Bakü'de faaliyetlerini sürdürmektedir. Ekim 2009 tarihinde Nahçıvan'da Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye Devlet Başkanları Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyinin (Türk Konseyi) kurulmasına ilişkin Anlaşmayı imzalamış olup, İstanbul'da bulunan Sekreteryası çalışmaya başlamıştır. Ekim 2011 tarihinde Almatı'da Türk Konseyi'nin I. Zirvesi düzenlenmiş ve birçok belge imzalanmıştır.

Mayıs 2010'da Astana'da Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ile Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün iştirakleriyle Türk Akademisi açılmıştır. Akademi bir bilim ve kültür merkezi olmasının yanı sıra, Türk halklarının tarih ve etnografyasını araştırma alanında ortak bilimsel projelerin yürütüleceği, ayrıca tanınmış hem Kazak, hem (Osmanlı dönemi) Türk hem Eski Türk düşünürlerinin tarihi eserlerinin yer alacağı bilgi hazinesi olmak üzere kurulmuştur.

CICA coğrafyasında AGİT benzeri bir Güven Arttırıcı Önlemler (GAÖ) kültürü oluşturulması ve bu amaçla etkin bir diyalog mekanizmasının tesis edilmesi hedeflerinde önemli mesafe katedilmiştir. Buna ek olarak, Asya'da oluşmakta olan yeni güvenlik anlayışının CICA temelinde yapılandırılması hedeflenmiştir. Tüm boyutlarda GAÖ'lerin uygulanmasına ivme kazandırılmış; dört temel askeri-siyasi GAÖ'nün uygulanmasının kararlaştırılması bu alanda bir ilk teşkil etmiştir. Yeni mekanizma ve organların teşkili ile kurumsallaşma çabaları ileri taşınmış; bu bağlamda İş Konseyi ve Gençlik Konseyi Tüzüklerinin kabulü sağlanmış, böylece CICA bünyesinde iki yeni organ doğmuştur. Ayrıca Türkiye'nin girişimiyle müzakeresi başlatılan yeni Usul Kuralları kabul edilmiştir. Yine Türkiye'nin Dönem Başkanlığında CICA'nın uluslararası alandaki görünürlüğü daha da artmıştır. Bu dönemde Irak, Vietnam, Bahreyn, Kamboçya, Bangladeş ve Katar üye olmuş, Filipinler ve Sri Lanka gözlemciliğe kabul edilmiştir. CICA bugün yüzölçümü ve nüfus bakımından Asya kıtasının %90'ından fazlasını kapsayan bir oluşum haline gelmiştir. Artık üçüncü on yılına adım atan CICA, farklı din, dil, ırk ve kültürlerden 4 milyarı aşkın insanın yaşadığı bir coğrafyada güvenlik işbirliğinin tesisini amaçlamaktadır <http://www.mfa.gov.tr/asyada-isbirligi-ve-guven-arttirici-onlemler-konferansi.tr.mfa> (11.05.2018).

Aynı zamanda iki ülkenin AGİT ve İİT gibi uluslararası kuruluşlarda birlikte hareket etmeleri de son derece önemlidir. 2010 yılında Kazakistan, AGİT Dönem Başkanı olmuştur. Dünyanın 56 ülkesinin üye olduğu AGİT Zirvesi, Merkezi Asya ve BDT devletleri arasında ilk olarak Kazakistan'ın başkenti Astana'da düzenlenmiştir.

Kazakistan 2011 yılında da İİT Dönem Başkanlığı'nı devralmıştır. Kazakistan her zaman teşkilatın etkinliklerine aktif olarak katılmakta, Teşkilatın dünya kamuoyu karşısında itibarının artması ve İslam dünyasının etkin bir kuruluşu durumuna gelmesi için büyük bir çaba sarf etmektedir. İİT Dönem Başkanlığının Kazakistan'a verilmesi, İslam toplumunun bu ülkeye duyduğu güven ve desteğin belirgin bir göstergesidir. Bu teşkilat çerçevesinde de Kazakistan ile Türkiye sıkı işbirliğini devam ettirerek, ortak etkinliklerde birbirlerini karşılıklı olarak desteklemektedir.⁴²

Bu arada, 2015 yılında Rusya ile yaşanan uçak krizinde, gerilen Türk-Rus ilişkilerinin normalleşme sürecine girmesi için Nazarbayev'in gösterdiği gayreti oldukça değerlidir. Rus uçağının düşürülmesinden sonra, Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkiler gerginleşmişti. Rusya, Türkiye'ye karşı yaptırımlar uygulamış, ticari-ekonomik ve turizm alanlarında sınırlamalar koymuştur. Gerginleşen jeopolitik durum, hiç şüphesiz Kazakistan'ı da etkilemiştir. Dolayısıyla Kazakistan bu duruma kayıtsız kalmamış, meseleyi yakın takibe alan Nursultan Nazarbayev, uzlaştırıcı anlaşmanın ön şartlarını oluşturmuştur. Nazarbayev'in başarılı diplomasisi yardımıyla Türk-Rus ilişkileri yeniden normalleşme sürecine girmiştir.⁴³

⁴² Canseyit Tüymebayev (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi) 2012: 9-10). "Kazakistan Türkiye İşbirliğinin 20. Yılı", *Ekoavrsya*, Yıl. 2012, s. 9-10.

⁴³ Hikmet Eren "25'inci Yılında Kazakistan-Türkiye İlişkileri", <http://ekoavrsya.net> (03.01.2018). Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev 22 Haziran akşam saatlerinde "Acil" koduyla İbrahim Kalın'ı aradı. Nazarbayev St Petersburg'ta Putin ile görüşmüştü. Mektup gelirse, Putin el sıkışmaya hazırды. Kalın konuşmayı derhal Erdoğan'a aktardı. Ancak Erdoğan mektubu göndermeye hala hazır değildi. Özur ve tazminat içeren bir mektup yazmak istemiyordu; bu Türkiye'nin sınırlarını savunmak için özur dilediği ve tazminat verdiği anlamına gelirdi. Bir gün sonra, 23 Haziran'da Kazak büyükelçi Tüymebayev yine "Acil" koduyla aradı Kalın'ı. Nazarbayev, Şangay İşbirliği Örgütü toplantıları için Özbekistan'ın başkenti Taşkent'e gitmişti. Orada Putin ile konuşmuştu. Mektup biraz yumuşatılabilirdi. Ertesi sabah Putin ile yeniden görüşeceklerdi. Zirve o gün, 24 Haziran'da Taşkent saatiyle 13.00'te bitiyordu. Eğer mektup gelirse konu kapanacaktı. Nazarbayev kötü gün dostluğunu gösteriyordu. Mektup İbrahim Kalın tarafından Nazarbayev'e ulaştırıldı. Nazarbayev mektubun Rusçasını istedi, dikkatle okudu, "Olmuş bu" dedi. Rus Devlet Başkanı Putin'in de yan odada idi. Nazarbayev'in haber vermesi üzerine Putin'in danışmanı Uşakov yanlarına geldi. Nazarbayev Uşakov'a "Bence uygun" dedikten sonra Türk heyetine "Benim işim bitti, hayırlı

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

Öte yandan, Rusya, Türkiye ve İran garantörlüğünde Suriye krizinin doğrudan tarafları ilki 23 Ocak 2017 tarihinde, sonuncusu da 16 Mart 2018 tarihinde olmak üzere Kazakistan'ın başkenti Astana'da bir araya gelmişler ve öncelikle barışın asgari şartı olarak ateşkese ve taraflar arasında diyalog kanallarının açılmasına odaklanmışlardır. Astana Görüşmeleri süreci başladıktan sonra Suriye'deki krizin gittikçe iyileştiği dikkat çekmiştir. Ayrıca bu görüşmeler, Türkiye'nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonları için elverişli bir uluslararası ortamın ve meşru bir zeminin sağlanması hususunda önemli bir zemin teşkil etmiştir.

Türkiye, Astana sürecinin garantör devletlerinden biri olarak, Suriye ile aynı masa etrafında oturuyordu. Bu anlamda Şam yönetiminin egemenliğini fiilen tanyordu. Zeytin Dalı Harekâtı çerçevesindeki resmi açıklamalar ve yapılan yazılı bildirim ile Suriye yönetimi resmen tanınmış oluyordu. İkinci olarak saptanması gereken nokta, bu operasyon Rusya ve İran ile yürüyen eşgüdüm çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Astana sürecinin bir ürünüdür. Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtı, Rusya ve İran ile doğrudan, Suriye ile dolaylı görüşmeler yoluyla 24 Ağustos 2016'da başlamıştı. Yılın sonunda, dünya çapında dengeleri değiştiren Moskova Bildirisi ve Astana sürecinin yolu Fırat Kalkanı Harekâtı ile yani Türkiye'nin ABD koridoruna askeri müdahalesiyle açılmıştı. Zeytin Dalı Harekâtı ile Türkiye, ABD'nin kurmaya çalıştığı PKK/terör koridoruna karşı mücadelesinde vites yükseltmiştir. Zeytin Dalı Harekâtı, sadece Türkiye'nin değil Suriye'nin de toprak bütünlüğüne karşı eylemleri bertaraf etmeyi amaçlamıştır. 24 Ağustos 2016'da başlayan Fırat Kalkanı Harekâtında olduğu gibi ABD'nin son ana kadar sürdürdüğü Harekâtı önleme çabası başarılı olmadı. Rusya'nın Harekâta karşı olduğu iddiası daha baştan tutmamış ve Rusya, bölgedeki askerlerini operasyon bölgesinden çekmiştir.⁴⁴

İki ülkenin siyasi ilişkileri belli bir düzeye ulaşmıştır ancak yine de yapılması gereken bazı hususlar söz konusudur. Her şeyden önce Türkiye, Avrasya coğrafyasına daha gerçekçi bir açıdan bakmalı, uluslararası güçlerin ve bölge ülkelerinin Kazakistan'a yönelik ilgisini gözden ırak tutmadan ve sadece ekonomik faydaları düşünmeksizin, kendisine rakip görünen güçler karşısında stratejik üstünlüğü elde edecek bir yaklaşım benimsemelidir. Bu yaklaşım tek taraflı kalmamalı, iki tarafça da benimsenmesi hususunda cumhurbaşkanlarının

olsun" dedi ve ayrıldı. Uşakov mektubu Putin'e sunduktan sonra Kalın'ı aradı. "Başkanımız olumlu karşıladı" dedi, "Türklerin pozisyonuna daha yakın gibi, ama kabul." (Murat Yetkin, "Türk-Rus Krizini Bitiren Gizli Diplomasinin Öyküsü", *Hürriyet*, 8. 8. 2016).

⁴⁴ Fikret Akfırat, "Bir Astana Süreci Ürünü: Zeytin Dalı", *Aydınlık*, 20.01.2018.

karşılıklı ziyaretleri arttırılmalıdır. Bu doğrultuda hareket edildiğinde, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geleceği parlak görünmektedir.

3.1.1. Karşılıklı Üst Düzey Ziyaretler

1994'ten beri Türkiye ile Kazakistan devlet adamlarının resmi ziyaretleri sıklaşarak iki ülke arasındaki ilişkiler zamanla Kazakistan Büyükelçisi Amreyev'in ifadesiyle devletlerarası dostluk ilişkilerine örnek gösterilebilecek düzeye ulaşmıştır.

Bu meyanda Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ü yeni görevi dolayısıyla tebrik etmek üzere Ankara'ya gelmiştir. Böylece Nazarbayev, 30 Eylül'de gerçekleştirdiği bu özel dostluk ziyaretiyle, Cumhurbaşkanı Gül'ün göreve başlamasından sonra konuk ettiği ilk devlet başkanı olmuştur.

Türkiye ile Kazakistan, ikili ilişkiler hususunda elde edilen dinamizmi korumakla kalmayıp stratejik ortaklık seviyesinde de ilişkileri geliştirecek çabaları sürdürmektedirler. Haziran 2004'te İstanbul'da yapılan NATO Zirvesinde iki ülke liderleri ikili ve uluslararası önemli meseleler üzerinde durmuşlardır. Ayrıca her yıl çeşitli seviyede iki devlet yetkililerinin karşılıklı ziyaretleri gerçekleşmektedir.⁴⁵

Bu ziyaretlere göz atacak olursak, AK Parti lideri Tayyip Erdoğan, beraberindeki kalabalık bir heyet ile 10 Ocak 2003'te Türk Cumhuriyetleri ziyaretinin üçüncü durağı olan Kazakistan'a geçmiştir. Nursultan Nazarbayev tarafından kabul edilen Erdoğan, Nazarbayev'le yaptığı baş başa görüşmenin ardından yaptığı açıklamada, işadamlarının Kazakistan'da önemli yatırımlar gerçekleştirdiklerini söylemiştir. Siyasi, ekonomik ve kültürel sahalardaki işbirliğinin artırılması hususunda icap eden çalışmaların yapılacağını belirten Erdoğan, işadamlarının gerçekleştirdikleri yatırım tutarının 2 milyar doları aştığını dile getirmiştir. Akriba iki ülke arasındaki ticaret hacminin daha fazla artabileceğini ifade eden Erdoğan, "Sayın Nazarbayev de bu hususta kararlı, biz de kararlıyız. Elele vererek bunu başarmalıyız" demiştir.⁴⁶

Erdoğan, Nazarbayev'le görüşmesinde Kazakistanlı bir gazetecinin, "dış siyasette bir değişikliğiniz olacak mı?" şeklindeki sorusunu yanıtlarken, şunları söylemiştir; "Biz bugüne kadarki dış siyaseti asla yeterli görmüyoruz. İktidara gelir gelmez AB ülkelerini, ABD'yi, Rusya'yı ziyaret ettik. Orta Asya

⁴⁵ Kara vd, age, s. 242.

⁴⁶ *Yeni Şafak*, 11 Ocak 2003.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

seyahatimize devam ediyoruz. Buradan Çin'e, daha sonra bu yılı Türk Yılı ilan eden Japonya'ya geçeceğiz. 2003 yılını Türk Yılı ilan edeceğiz.”

Nazarbayev de, Türkiye'nin dostluğunu memnuniyetle karşılıklarını belirterek, “hepimiz Türk milletiyiz. Aramızda çözülemeyen sorun yok” demiştir.⁴⁷

2006'da Antalya'da Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in ev sahipliğinde yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Doruk Toplantısı'nda Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği alanında önemli adımlar atılmıştır. Türkçe konuşan ülkelerin devlet başkanı düzeyinde temsil edildiği zirveye Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev ve Türkmenistan'ı temsilen de Büyükelçi Nurberdi Amanmuradov katılmıştır. Zirvede 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Türk dünyasının “Aksaçılılar Başkanlığı”na önerilmiştir. Teklif Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev'den gelmiştir. “Türkçe konuşan devletler arasında bir sorun yoktur” diyen Nazarbayev, kültür ve sanat gibi konularda da işbirliğine gidilmesini isteyerek “Aksakallar” grubu kurulsun. Başına da 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i öneriyorum” demiştir (Milliyet 18 Kasım 2006, Hürriyet 18 Kasım 2006). Bu toplantıda Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Türk Parlamentolar Meclisinin kurulmasını teklif etmiş ve toplantının ardından ilişkilerin artık daha kurumsal bir yapıda devam etmesine karar verilmiştir. Ayrıca, Türkiye ve Orta Asya Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin düzenlenerek belli hedefler konması ve somut önerilerle geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁸

Yine Nazarbayev'in 2009 yılı Ekiminde Türkiye'ye yaptığı seyahat esnasında imzalanan Stratejik Ortaklık Anlaşması ile ilişkiler yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti arasında 22 Ekim 2009 tarihinde imzalanan Stratejik Ortaklık Antlaşması, 22 madde olup, süresiz olarak akdedilmiş ve her iki devletin Cumhurbaşkanı tarafından paraf edilmiştir.⁴⁹

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, bu ziyaret sırasında ülkesinin Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinde ciddi anlamda bir ilerleme ve kazanç elde ettiğini söylemiştir. Türkiye Cumhuriyeti ile tüm ilişkilerine önem verdiklerini belirterek, Türkiye'nin, Kazakistan'a çok fazla yatırım yaptığını ve birçok konuda yardımcı olduğunu vurgulamış ve şöyle konuşmuştur:

⁴⁷ *Milliyet*, 11 Ocak 2003.

⁴⁸ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_.tr.mfa (04.01.2018)

⁴⁹ *Resmî Gazete*, 4 Temmuz 2010, Sayı: 27631, Kanun No: 6003, Kabul Tarihi: 2/7/2010.

“Söylemek istediğim en önemli unsur, sizi Kazakistan’a çağırarak istiyorum. Türkiye’nin büyük yatırım firmalarını ülkemize bekliyoruz. Biz sizler için gerekli olan imkânı sağlamaya hazırız.”

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de Türkiye ile Kazakistan’ın beraber çalışabileceği çok güçlü sebepler olduğunu ifade ederek, her iki ülkenin iş adamlarını daha çok işbirliğine davet ettiklerini söylemiştir. Gül, Türkiye-Kazakistan İş ve Yatırım Forumunda yaptığı konuşmada, Ankara’da Türkiye ile Kazakistan arasında Stratejik İşbirliği Antlaşması imzaladıklarını, bu anlaşma imzalanmadan önce de stratejik ortak gibi hareket ettiklerini anlatmıştır.⁵⁰

Öte yandan, Tayyip Erdoğan’ın Başbakan olarak Mayıs 2012’de Kazakistan’a yaptığı resmi ziyarette Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) kurulmuştur.⁵¹ Böylece Türkiye, Kazakistan’ın Avrasya kıtasında stratejik ortağı olmuştur.⁵² Başbakan Tayyip Erdoğan, bu ziyarette Astana Ekonomik Forumunda yaptığı konuşmada G-20 ülkelerine küresel sorumluluk üstlenmeleri için ikazda bulunarak, “küresel sorunlara küresel cevaplar üretmek amacıyla G-20 platformu daha etkin roller üstlenmelidir” demiştir. Her ülkenin kendi şartları içinde ekonomik krizle mücadele ve büyüme stratejilerini belirlemesi gerektiğini anlatan Erdoğan, “bu noktada Türkiye’deki sıkı para politikalarının, ihtiyatlı mali politikalar ve teşvik paketlerinin diğer ülkelere bir örnek oluşturmasını temenni ediyorum. Birlik içinde işbirliği yaparak dayanışma ve paylaşmayla küresel krizi hep birlikte aşacağımıza yürekten inanıyorum” demiştir.⁵³

Cumhurbaşkanı Nazarbayev 11-12 Ekim 2012 tarihlerinde Türkiye’ye iki günlük resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Nazarbayev’in ilk durağı Çankaya Köşkü olmuştur. İki Cumhurbaşkanı, karşılama töreninin ardından başbaşa görüşmeye geçmiş ve iki ülke arasındaki 4 milyar dolarlık ticaret hacminin 10 milyar dolara çıkarılması için atılacak adımları değerlendirmiştir. Bu kapsamda Asya’yı Batı’ya bağlayacak Modern İpek Yolu çalışmasının büyük bir parçası olan Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun hızlandırılması için karar alınmıştır. Konuk Cumhurbaşkanı Nazarbayev, ülkelerarasındaki ilişkilerde barışı ve güvenliği sağlamak ve bunu garantiye almak için kendisinin girişimleriyle kurulan ve Asya’nın AGİT’i olarak bilinen Asya’da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansının(CICA) Türkiye dönem başkanlığındaki başarılarından söz etmiş

⁵⁰ *Hürriyet*, 24 Ekim 2009.

⁵¹ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_tr.mfa (04.01.2018)

⁵² https://www.academia.edu/27048355/Nergis_BIRAY_Turkiye_Kazakistan_Iliskileri_ve_Ortak_Turkce_Uzerine.doc (04.01.2018)

⁵³ *Hürriyet*, 24 Mayıs 2012

21. Yüzyıl Başımda Türkiye Kazakistan İlişkileri

ve bunun için Cumhurbaşkanı Gül'e teşekkür etmiştir. Bu arada, Türkiye'nin 2010 yılında Kazakistan'dan devraldığı CICA dönem başkanlığı 2014 yılına kadar uzatılmıştır.

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in bu ziyareti sırasında, YDSK'nın ilk toplantısı düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı Nazarbayev ile Başbakan Erdoğan'ın eş başkanlık yaptığı Stratejik İşbirliği Konseyi toplantısında, iki ülke arasındaki ticari işbirliğini güçlendirecek anlaşmalar imzalanmıştır. Toplantının ardından ortak basın toplantısı düzenleyen Erdoğan ile Nazarbayev, iki ülke ilişkilerinin 20. Yılında bir araya gelmekten duydukları memnuniyeti vurgulamışlardır. Nazarbayev, Erdoğan'a, Kazakistan'ın en yüksek devlet nişanı olan "Altın Kıran"ı takdim etmiştir.

Başbakan Erdoğan da 20 yıl önce bağımsızlığını ilan eden Kazakistan'ı ilk tanıyan ülkenin Türkiye olduğunu hatırlatarak, "İlişkilerde geline nokta durumu bugün bir zirvedir ve bu bir yükselme devridir. Yükselmenin bugün miladıdır" tespitinde bulunmuştur. Erdoğan, "Sayın Cumhurbaşkanı, Türk dünyasının aksakalı gibidir. Akılcı ve dengeli dış politika sayesinde Kazakistan dünyanın işbirliği aranan saygın bir ülkesi haline geldi" diye konuşmuştur.

Kazakistan'daki gelişimden övgüyle bahseden Erdoğan, "Ortak bir dil ve kültürü paylaştığımız kardeş Kazakistan, istikrarını sürdürdü" demiş ve Londra Olimpiyatlarındaki başarısı nedeniyle Kazakistan'ı tebrik etmiştir.

Cumhurbaşkanı Nazarbayev ise "Kazakistan bağımsızlığını kazandığında 1 saat sonra telefon çaldı ve dünyada Kazakistan'ı ilk olarak tanıyan Türkiye Cumhuriyeti'ydı" dedikten sonra "Kazakistan halkının bunu asla unutmayacağını" söylemiştir.

20 yılda çok görüşmeler yapıldığını belirten Nazarbayev, "İlk defa stratejik işbirliği kuruldu ve ilk toplantısını gerçekleştirdik. Bugün diplomatik ilişkilerin 20. Yılı. Türkiye, Kazakistan'a stratejik en yakın ülkelerden birisi. Bu işbirliğimiz başarılı olacak diye inanıyorum. Aramızda siyasi, ekonomik ve diğer alanlarda çözülmemiş problem yok. Türk halkına saygımızın göstergesi olarak Astana'da Kemal Atatürk'ün büyük bir heykelini yaptık" demiştir.⁵⁴

İstanbul'da düzenlenen Yatırım Forumuna da katılan Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev ile Başbakan Erdoğan "güçlerimizi birleştirelim" çağrısı yapmıştır. Nazarbayev'in ziyareti çerçevesinde Türkiye-Kazakistan İş Forumunda konuşan Erdoğan, Nazarbayev'in ziyaretinin milat olduğunu belirtip,

⁵⁴ *Sabah*, 12 Ekim 2012.

“10 milyar dolarlık ticaret hedefini inşallah gerçekleştireceğiz” demiş ve “güçlerimizi birleştirelim” çağrısı yapmıştır. Başbakan Erdoğan, “güçlerimizi bir araya getirdiğimizde, sadece iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri güçlendirmekle kalmayacağız, bölgesel ve küresel çapta çok önemli başarılarla imza atacağımıza inanıyorum” demiştir. Nazarbayev ise, Atatürk ecdadımızın dediği gibi bir zaman tüm Türkler birleşecek. O gün geldiğinde dünyadaki en etkili halk olacağız” diye konuşmuştur. Nazarbayev ayrıca, 2015’e kadar 46 milyar dolar değerinde 500’den fazla projeyi hayata geçireceklerine dikkat çekerek, “Türkiye’nin sanayi gelişme noktasındaki tecrübesine Kazakistan büyük önem veriyor. 15 firmayla görüştüm. Teknolojide projeler olursa biz yüzde 50’ye kadar sermaye koyarız” demiştir.⁵⁵ Kazakistan’da, Türk müteahhitlerince 2016 Mart ayı itibarıyla toplam 21 milyar dolar değerinde 475 proje üstlenilmiştir. Kazakistan’dan Türkiye’ye gelen uluslararası doğrudan yatırım tutarı 681 milyon Dolardır. Ülkemizde 2015 Aralık ayı itibarıyla 511 Kazak sermayeli şirket mevcuttur.⁵⁶

YDSK’nın ikinci toplantısı ise Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 15-17 Nisan 2015 tarihlerinde Kazakistan’ı ziyareti sırasında gerçekleştirilmiştir. Erdoğan ve Nazarbayev, toplantıya başkanlık etmişlerdir. Erdoğan, bölgesel ve uluslararası meselelerde genel olarak Kazakistan’la fikir birliği içinde olduklarını belirtmiş ve “2017-2018’de Kazakistan’ın BM Güvenlik Konseyi Geçici üyeliğine adaylığı söz konusu⁵⁷. Biz Türkiye olarak kardeş Kazakistan’ın yanındayız ve her türlü desteği vereceğiz” demiştir. Erdoğan ayrıca şunları söylemiştir:

“Bölgenin refahı, istikrarı ve güvenliği bağlamında işbirliğimizin taşıdığı önemin farkındayız. Bugün bölgemizi saran ateş çemberi karşısında Türkiye ve Kazakistan gibi bölgesinde güvenlik, istikrar ve refahın sembolü olan ülkelerin dayanışma içinde hareket etmesi şarttır. Her zaman ifade ediyoruz, Türkiye’nin dostluğu kara gün dostluğudur. Kazak kardeşlerimizin ihtiyaç duyduğu stratejik

⁵⁵ *Sabah*, 13 Ekim 2012.

⁵⁶ <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa> (11.05.2018).

⁵⁷ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilen Kazakistan, 01 Ocak 2018 itibarıyla BM Güvenlik Konseyi’nin dönem başkanlığını devralmıştır. Konu ile ilgili basını bilgilendirme toplantısında konuşan Kazakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Yerjan Aşıkbayev, Kazakistan’ın 1992’den beri BM üyesi, 2017 yılından bu yana da 2 yıllık süre için BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyesi olduğunu, dönem başkanlığı sırasında Kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, Orta Asya ve Afganistan’da bölgesel işbirliği ve güvenlik ile Filistin sorunu gibi önemli konuların gündeme geleceğini bildirmiştir (<https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/kazakistan-bm-guvenlik-konseyi-donem-baskanligini-devraldi> (12.05.2018).

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

alanlarda onların yanında olmaya devam edeceğiz.”⁵⁸ YDSK vasıtasıyla Türkiye-Kazakistan stratejik ilişkileri kurumsal bir çerçeveye oturtulmuştur.⁵⁹

Kazakistan ziyaretinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’a Kazakistan’daki Ahmet Yesevi Üniversitesinde düzenlenen törenle fahri profesörlük unvanı verilmiştir. Bu törene Nursultan Nazarbayev de katılmıştır.⁶⁰ Cumhurbaşkanı Erdoğan törende yaptığı konuşmasında Cumhurbaşkanı olarak Kazakistan’a gerçekleştirdiği ilk ziyaretinde, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesinde bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Türk dilinin ve kültürünün gelişmesine, zenginleşmesine çok büyük katkıları bulunan büyük bir fikir adamı ve gönül eri olan Hoca Ahmet Yesevi’nin manevi feyzinin, ziyaretini daha da anlamlı kıldığını söyleyerek; “1993 yılında ata yurdun kalbine dikilen bu fidan, sizlerin sayenizde bugün artık genç bir çınar haline geldi” ifadelerini kullanmıştır.

Erdoğan daha sonra Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ile Türk halklarının tarihinin resimli bir panorama şeklinde sergilendiği Resimli Türk Dünyası Tarihi Müzesini gezmiştir.⁶¹

Erdoğan ayrıca, Nazarbayev ile Hoca Ahmet Yesevi Türbesini ziyaret etmiş ve Türkiye Diyanet Vakfınca inşa edilen Hoca Ahmet Yesevi Camisi ve Külliyesinin açılışını gerçekleştirmiştir.⁶²

Dönemin Başbakanı da 5 Şubat 2016 tarihinde Astana’ya bir çalışma ziyareti yapmıştır.⁶³

Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in 5 Ağustos 2016 tarihli ziyareti ise 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Cumhurbaşkanı düzeyindeki ilk ziyaret olması hasebiyle sembolik değeri oldukça ehemmiyetli bir ziyarettir.⁶⁴ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Beştepe’de görüştüğü Kazakistan lideri Nazarbayev’den FETÖ okullarını kapatmasını istemiştir. 33 okulun listesini Nazarbayev’e verdiğini belirten Erdoğan; “FETÖ rahmetli Özal ve Demirel’e de ihanet etmişti. Bunlar varlık gösterdikleri her ülkeye tehdit. Bugün bize yarın başkalarına. Karakterleri böyle.”

⁵⁸ *Sabah*, 17 Nisan 2015.

⁵⁹ (http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_tr.mfa) (04.01.2018)

⁶⁰ *Sabah*, 18 Nisan 2015.

⁶¹ *Ayhaber*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Haber Bülteni, Yaz 2015, S. 49, Yıl: 2015, s. 2-6.

⁶² *Sabah*, 18 Nisan 2015

⁶³ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_tr.mfa (04.01.2018)

⁶⁴ Çavuşoğlu, age, s. 98.

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev de “Türkiye’ye düşman olan bize de düşmandır” demiş ve şunları söylemiştir: “Türkiye’ye karşı iş yapan kimseyi desteklemeyeceğiz. Bu okullar kontrolden geçirilecek. Örgütle ilişkileri olanların öğretmenlerini geri göndereceğiz.”

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ayrıca, Türkiye’nin Kazakistan için önemli bir stratejik ortak olduğunu belirterek şöyle konuşmuştur: “15 Temmuz günü şehit olan, yaralanan, acı çeken herkese Kazak halkı adına hem rahmet hem de şifa diliyorum. Ben buraya sadece Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yanında olduğumu açıkça deklare etmek için geldim. Bütün düşmanlara karşı mücadelemizde Kazak kardeşlerinizin sizin yanınızda olduğunu bilmenizi istiyorum.”

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 15 Temmuz darbe girişiminden sonra devlet başkanı düzeyinde ağırladığı ilk lider, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev olmuştur. Erdoğan ile Nazarbayev başbaşa ve heyetler arası görüşmelerin ardından ortak basın toplantısı düzenlemiştir. Erdoğan şunları söylemiştir:

“Şüphesiz bu dönemler gerçek, hasbi, kara gün dostlarıyla diğerlerinin ayrıştığı dönemlerdir. Her daim Kazakistan’ın yanında yer almış bir ülke olarak bugün, bu ziyaret ile vücut bulan bu kardeşliği asla unutmayacağız. Bir Kazak atasözünün dediği gibi “Kötü yiğit kendini düşünür. İyi yiğit dostunu düşünür.” 15 Temmuz sonrası yapılan bu ziyaret, Kazakistan’ın, Türk dünyasının Aksakalı Nazarbayev’in, bu ülkeyi be milleti düşünen bir kara gün dostu olduğunu ortaya koymuştur.⁶⁵

3.2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Türkiye-Kazakistan ikili ticaret hacmi 2016 yılında, 625 milyon doları ihracat ve 1,33 milyar Doları ithalat olmak üzere toplam 1,96 milyar dolara erişmiştir. Hedef, ikili ticaret hacminin 10 milyar Dolara ulaştırılmasıdır.

Türk müteşebbislerin Kazakistan’da özellikle gıda sektörü, ilaç-kimya sanayisi, inşaat, otelcilik ve imalat sektörlerinde iş yaptıkları gözlenmektedir. Kazakistan’da müteahhitlik sektöründe Türk şirketlerinin faaliyetleri de her geçen gün artmaktadır. 2017 yılı itibariyle Türk müteahhitlik firmalarınca Kazakistan’da üstlenilen projelerin toplam değeri 21 milyar Doları aşmıştır.

Türkiye, sermaye miktarı açısından Kazakistan’daki 17. büyük yatırımcı olmakla birlikte enerji dışı sektörlerdeki yatırımlar açısından 4. sıradadır. Türk

⁶⁵ *Sabah*, 6 Ağustos 2016.

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

firmaları Kazakistan'daki toplam 2 milyar Dolarlık yatırımları çerçevesinde 15 binden fazla kişiye iş olanağı sağlamaktadır.

2017 yılı verilerine göre, Kazakistan'dan Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yatırım tutarı 700 milyon Doların üzerindedir.⁶⁶

Öte yandan, Kazakistan'ın Aktau Limanı ve Hazar Denizi üzerinden Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattına ve bu yolla Avrupa'ya bağlanması ekonomik ilişkilere ileri bir boyut kazandıracaktır.

TİKA'nın 2015'te Kazakistan'da gerçekleştirdiği projelerin bedeli ise 3,1 milyon Dolar olup, 1992-2016 döneminde projelerin toplam değeri 64 milyon Dolar'a ulaşmıştır.⁶⁷

Kazakistan'da 400'ün üzerinde Kazak-Türk ortak sermayeli kuruluş iş görmektedir. % 100 Türk sermayeli şirketlerin sayısı ise 130'u bulmuştur. Ziraat Bankası'nın ortaklığı (%94 Ziraat Bankası, %6 Başak Sigorta) ile kurulan KZI Bank, Emlak Bankası'nın ortaklığı (%41) ile kurulan TKI Bank, Demirbank'ın ortaklığı (%99,97) ile kurulan Demir-Kazakistan Bank ve Okan firmasının ortaklığı (%95,29) ile kurulan International Bank Almatı faaliyetlerini sürdürmektedir. Kazak firmalarının da son yıllarda Türkiye'de başta petrol ve turizm sektörlerinde yaptıkları yatırımlar 350 milyon dolara ulaşmıştır. 2006'da Şekerbank hisselerinin %34'ü Bank Turan Alem tarafından satın alınmıştır. Kazakistan'a Türkiye'nin ihracatındaki başlıca kalemleri, makine ve cihazlar, plastikten mamul eşya, elektrikli makina ve cihazlar; ithalatındaki başlıca kalemleri ise bakır, demir-çelik ve mineral yakıtlar oluşturmaktadır. Türkiye, sermaye miktarı açısından Kazakistan'da en büyük dördüncü yatırımcı ülke konumunda iken, ülkedeki yabancı sermayeli şirket sayısı bakımından ise birincidir. Astana'nın 1998'de Kazakistan'ın yeni başkenti ilan edilmesinden sonra, burada hızla artan inşaat faaliyetlerinde Türk müteahhitler önemli rol almış, şehrin bugünkü görüntüsüne kavuşmasında en büyük katkıyı Türk firmaları sağlamıştır. Kazakistan ile Türkiye arasında, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları mevcuttur.⁶⁸

Türkiye tarafından yapılan yatırımlar içinde en büyükleri olarak Yıldırım Grup'un krom madeninin işlenmesine yönelik yatırımını, Anadolu Beverage

⁶⁶ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_tr.mfa (04.01.2018).

⁶⁷ Çavuşoğlu, age, s. 98-99.

⁶⁸ Hasan Kanbolat, "Türk Dış Politikasında Kazakistan'ın Yeri ve Geleceği", *Ortadoğu Analiz*, Haziran, 2011, Cilt: 3, Sayı: 30, s. 55.

Grup'un içecek üretmeye yönelik tarım sanayi sektöründeki yatırımını, Sembol İnşaat'ın Astana'daki Han Çadır Alışveriş Merkezinin yapımını ve Almatı'daki Ticaret Merkezi'ni sayabiliriz. 2015 yılında Kazakistan Yatırım ve Kalkınma Bakanlığı'nın belirlediği, Kazakistan'da en etkin faaliyet gösteren 10 yabancı yatırımcı arasında Türkiye'den üç şirket mevcuttur.

İki ülke ticaret hacminin 10 milyar dolara yükseltilmesi hedefi çerçevesinde, Kazakistan ile Türkiye arasında 2011 yılında Kazakistan'da Ortak Kazak-Türk Sanayi Bölgeleri kurulmasına yönelik protokol imzalanmıştır

Öte yandan, Kazakistan, Türkiye'den büyük ölçekli firmaları çekmek için çabalarını sürdürmektedir. 2013-2015 yılları arasında Sakarya, Kocaeli, İzmir, İzmit, Eskişehir, Nevşehir, Trabzon, Rize, İstanbul, Muğla, Niğde, Samsun, Hatay, Konya, Giresun, Malatya, Manisa ve Denizli şehirlerinde bölgesel iş forumları düzenlenmiş, 30'dan fazla Kazak ve Türk heyet, karşılıklı resmi ziyarette ve çalışma ziyaretinde bulunmuştur.⁶⁹

Devletlerarasındaki münasebetlerin geliştirilmesinde anahtar rolü kuşkusuz ki ticari-ekonomik işbirliği oynamaktadır. Ancak her iki ülkenin de siyasi yönden belli bir düzeye ulaşmış olmasına ve her platformda kardeş olduklarını vurgulamalarına rağmen bu birlikteliğin iki ülke ilişkilerindeki ekonomik göstergelere yansımadağı görülmektedir. Gerek Kazak tarafı gerekse Türk tarafının zaman zaman yaptığı önemli vaatlerin ne yazık ki hayata geçmediği ortaya çıkmaktadır.

3. 3. Eğitim ve Kültür İlişkileri

Kazakistan ile Türkiye arasında ilk ilişkiler Mayıs 1992 yılında eğitim, kültür ve sportif faaliyetler alanında başlamıştır.⁷⁰

Ak Parti döneminde Türkiye, Türk cumhuriyetleriyle dil temelinde karşılıklı ilişkiler geliştirmeyi istemektedir ve kültürü, karşılıklı ilişkilerin gelişmesinin tarihsel bir zorunluluğu olarak görmektedir. Ayrıca, ilişkilerin her iki tarafın da ortak ilgi alanı olan kardeşlik, ortak dil, inançlar ve ırk üzerine kurulu olduğunu düşünen Türkiye, Türk cumhuriyetleriyle ilişkileri geliştirmek istemektedir.⁷¹

⁶⁹ Eren, <http://ekoavrasya.net> (03.01.2018).

⁷⁰ Р. Вейцель, "Влияние Турции На Культуру И Образование Стран Центральной Азии (Türkiye'nin Orta Asya Ülkelerinin Kültür Ve Eğitimi Üzerine Etkisi)", *Ислам в современном мире* ISSN 2074-1529 (Print) ISSN 2618-7221 (Online) № 1/2014, s. 28.

⁷¹ (Yüce 2016: 68)

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

Kazakistan Türk Konseyi bünyesinde kurulan Uluslararası Türk Akademisi'ne ev sahipliği yapmaktadır. Eğitim ve kültür alanında devam etmekte olan işbirliği, iki ülke münasebetlerinin bir diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır.⁷²

TİKA tarafından Kazakistan'a dönük ekonomik, ticari, teknik, eğitim, sosyal ve kültürel içerikli çok sayıda ikili ve çok taraflı proje ve faaliyet gerçekleştirilmiştir. Bu proje ve faaliyetler dâhilinde, Türkiye'de düzenlenen çeşitli alanlardaki eğitim programlarına yaklaşık bin Kazak uzman ve yetkilinin katılımı sağlanmış, Türkiye'den yüz uzman yerinde eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek üzere Kazakistan'da görevlendirilmiştir.

Merkezi Türkistan'da bulunan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin dört ayrı şehirdeki yerleşkesinde yaklaşık 31.000 öğrenci öğrenim görmektedir. Ayrıca, Kazakistan'da Kazak-Türk Eğitim Vakfı, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, Orta Asya Medeniyet Vakfı'na bağlı çeşitli düzeylerde eğitim kurumları vardır. 2011-2012 öğretim yılı için, Türkiye Kazakistan'a 175 adet yükseköğrenim bursu tahsis edilmiştir (Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerine 50 kontenjan verilmiştir). Astana Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Mayıs 2010'da faaliyete başlamıştır. Bu Merkez, diğer faaliyetlerinin yanı sıra Türkçe Kursları da sağlamaktadır.⁷³

Öte yandan Kazakistan ve Türkiye arasında askeri münasebet ve savunma teknolojileri alanında işbirliğini geliştirme mevzuunda verimli çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye Kazakistan Silahlı Kuvvetlerine subay kadrosu yetiştirme ve askeri personelin bilgi düzeyini artırmada büyük destek sağlamaktadır. Türkiye'nin savunma sanayii alanındaki önde gelen şirketleri Kazakistan'ın savunma sanayisini geliştirmek için çaba sarfetmektedir.

Türk-Kazak manevi, kültürel ortaklığı da büyük bir süratle gelişmektedir. Atatürk'ün görkemli anıtı Astana'da dikilmiştir. Bu, Kazakların Türk halkının milli liderine olan saygısının göstergesidir. İki ülke arasında kültürel-beşeri alanda işbirliği büyük bir gelişme kaydetmiştir. İki tarafın sanatçı grupları arasında gerçekleştirilen değişim, organize edilen kültürel etkinliklere düzenli katılımı sağlamıştır.

⁷² http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_.tr.mfa (04.01.2018).

⁷³ Kanbolat, agm, s. 56.

2015 yılına kadar 3000'den fazla Kazak talebe Türk üniversitelerinde öğrenimlerini tamamlamış olup, 700'den fazla Kazak genç ise halen öğrenime devam etmektedir. İki ülke arasındaki ilişkiler resmi makamlar arasındaki temaslarla sınırlı kalmayıp, çok yönlü bir biçimde ilerlemektedir. İkili ilişkilerin gelişmesine sivil toplum kuruluşları da etkin bir şekilde katılmaktadır. İki ülkenin yerel yönetimleri arasındaki ilişkiler de güçlenmektedir. Kazakistan'ın 10'dan fazla ili ve eyalet merkezi Türkiye'deki şehirler ile kardeşlik ilişkileri kurmuştur. İki ülkenin birçok şehri arasında doğrudan uçak seferleri başlamıştır.⁷⁴

Öte yandan, Kazakistan halkının Türkiye algısı son derece pozitifdir. Türkiye'ye tatile gidilmekte, orada bir müddet kalınmaktadır. Beğeniyle seyredilen Türk filmleri ve dizileri vardır. Turk-kazak.com haber sitesinin yaptığı haberde, Kazakların en fazla evlendikleri yabancıların Türkler olduğu bildirilmiştir. Türk yemekleri ve müzikleri beğeniyle karşılanmaktadır. Süreç iki ülke lehine gelişmektedir.⁷⁵

Kazakistan Cumhurbaşkanlığı'ndan 5 Mart 2017'de verilen malumata göre Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi olarak Abzal Saparbekuli atanmıştır. Büyükelçinin ODTÜ mezunu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu atamanın ikili ilişkiler açısından önemli olduğu görülecektir. Bu atamaya Türkiye açısından bakıldığında, bir Türk üniversitesi mezununun Kazakistan büyükelçi olarak atanması şüphesiz oldukça olumlu bir gelişmedir. Bu atama aynı zamanda 1990'lı yıllarda başlayan ve Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarına rağmen devam eden "Büyük Öğrenci Projesi"nin başarısının da bir göstergesidir.⁷⁶

Siyasetin tesiri zamanla değişebilmektedir ama kültürel bağlar çok daha uzun vadeli olmaktadır ve dış politikayı da etkileyen bir güce ulaşabilmektedir. Kazakistan genelinde faaliyet gösteren eğitim ve kültür kurumlarını göz önüne aldığımızda bu sahada sarf edilen çaba ve maddi değer ne kadar önemli olduğu açıkça görülebilmektedir. Özellikle Türkiye'nin Kazakistan'a yaptığı eğitim yatırımları, bu ülkenin yetişmiş insan gücünün ortaya çıkmasında önemli destek ve faydalar sağlamıştır.

⁷⁴ Tüymebayev, "Kazakistan ile Türkiye Arasındaki İlişkiler Gelişiyor", *Ekovitrin*, Mart, 2015, s. 118.

⁷⁵ <http://akademikperspektif.com/2015/03/29/bir-diplomatin-gozunden-kazakistan-turkiye-iliskileri/> (06.01.2018).

⁷⁶ <https://ankasam.org/kazakistanin-ankara-yeni-buyukelcisi-kazakistan-turkiye-iliskileri/> (06.01.2018).

SONUÇ

Türkiye tarafı Kazakistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkenin Türkiye olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. Bu husus, yalnızca diplomatik bir ilişki başlatmanın ötesinde oldukça mühim bir siyasi girişim olarak değerlendirilebilir. Gerçekten de Kazakistan ve genel olarak tüm Orta Asya Türk cumhuriyetleri, Türkiye için tarihî ve kültürel manalar ifade etmektedir.

Türkiye, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından Orta Asya ülkeleri ile siyasi, ekonomik ya da kültürel yakınlaşma yollarını aramış ve bunu bir dış politika gündemi haline getirmiştir. Bu amaçla birçok defa Türk cumhuriyetleri zirve toplantıları düzenlemiştir. Antalya'da 2006 yılında yapılan Türk Zirvesi'nde işbirliği alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu toplantıda Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Türk parlamenterler meclisinin kurulmasını teklif etmiş, toplantının ardından da ilişkilerin artık daha kurumsal bir yapıda devam etmesine karar verilmiştir. Ayrıca, Türkiye ve Orta Asya Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin düzenlenerek belli hedefler konması ve somut önerilerle geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Sonuçta 2009 Nahcivan Anlaşmasıyla siyasi ilişkileri düzenleyecek ve daimi bir sekreteryaya görevini üstlenecek olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin üye olduğu ve merkezi İstanbul olan Türk Konseyi kurulmuştur. Ayrıca bu çerçevede merkezi Astana'da olan bir Türk Akademisi kurulmuştur. Parlamenterler asamblesi TÜRKPA'nın merkezi ise Azerbaycan'ın başkenti Bakü oldu. Türk cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkileri düzenleyen kurum olan TÜRKSOY ise yine bu Türk Konseyi'ne bağlanmıştır.

Kazakistan, temelde uluslararası alanda tanınan ve kabul gören, uluslararası örgütlerde aktif roller üstlenen ve bölgesinde barışın devamını gözeten bir ülke olmayı hedeflemektedir. Bu amaçla bağımsızlığın ilk yıllarında komşularıyla iyi ilişkiler geliştirmeyi hedeflemiştir. Çin ve Rusya ile yürüttüğü stratejik ortaklığı ABD ve Batı dünyası ile dengelemeye çalışan, bunun yanında İslam coğrafyası ve Türk dünyasını da göz önüne alan ve “çok yönlü dış politika” biçiminde tanımlanan bir siyaset izleyen Kazakistan ile Türkiye ilişkileri 90'lı yıllarda dil, din ve akrabalık gibi ortak değerlerden yani daha çok duygusal bir çerçevede oluşturulmaya çalışılıyor iken, 2000'li yıllar sonrası ise mantıksal bir çerçeveye oturmaya başlamıştır. Türk dış politikasının zamanla rasyonel ve proaktif bir perspektifle şekillenmesiyle 2009 yılında Kazakistan ve Türkiye arasında stratejik ortaklık belgesi imzalanmıştır.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Avrasya jeopolitiğinde Türk dünyası ailesinin en doğu ucunu oluşturan Kazakistan, bu jeopolitiğin en batı ucunu temsil

eden Türkiye ile ciddi sorunlar yaşamamış ve hatta birçok uluslararası meselede birlikte hareket etmiştir.

Şüphesiz 2002 sonrası ikili ilişkilerdeki en belirleyici faktörler devlet başkanı Nursultan Nazarbayev ve R. Tayyip Erdoğan'dır. Çünkü her iki liderin de Avrasya jeopolitiğine yönelik hedefleri büyük ölçüde örtüşmektedir. Şu an iki ülke devlet başkanları arasındaki samimi ilişkiler, dış politikanın da başarılı bir şekilde tesis edilmesini sağlamaktadır.

Öte yandan, siyasi alanda belli bir düzeye erişmiş bulunan Türkiye-Kazakistan ilişkileri ekonomiye aynı ölçüde yansımamıştır. Türkiye'nin, Kazakistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olmasının şüphesiz büyük bir değeri vardır ve bu husus Kazakların hafızalarında pozitif bir Türkiye algısı oluşturmuştur. Ancak Kazakistan, dış politikada "denge politikası" diyebileceğimiz bir politika gütmektedir ve Türkiye de bu denge politikasında bir unsuru olarak görülmektedir.

Türkiye-Kazakistan ilişkileri, siyasi ve kültürel ilişkilerin sağlam temellere oturtulması ve ardından da ekonomik ve ticari ilişkilerin düzenlenmesi şeklinde devam etmiştir. Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin akabinde, karşılıklı büyükelçilikler açılmış, yapılan resmi ziyaretler ve imzalanan dostluk ve işbirliği antlaşmaları ile taraflar ilişkilerini sağlamlaştırmıştır.

Bütün bunlarla birlikte iki ülke son yıllarda önemli bölgesel girişimlere öncülük yapmışlar ve buldukları coğrafyada güç ve denge merkezleri olma yolunda önemli bir mesafe katetmişlerdir. Ayrıca Türkiye ve Kazakistan, Türk Cumhuriyetlerinin kendi aralarındaki ilişkileri geliştirilip işbirliğini güçlendirilmek hususunda da aktif rol almışlardır.

Eğitim ve kültür alanında ise, iyi bir ivme kazanan Türkiye-Kazakistan ilişkileri Türk-Kazak Üniversitesi olan Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin açılmasıyla zirveye ulaşmıştır. Yine bununla birlikte Türkiye'ye eğitim amaçlı Kazak öğrencilerinin gelmesi ve Türk üniversitelerinde eğitim almalarının sağlanması zikredilebilir. Kültürel gelişmeler arasında ise Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi'nin gerçekleşmesini, TİKA, İLESAM ve TÜRKSOY'un kültürel faaliyetlerini söyleyebiliriz. 25 yılı aşkın süren kültürel hareketlilik, öğrenci değişimleri ve bilimsel çalmalar iki ülkeyi hızlı bir şekilde birbirine yakınlıştırmaktadır.

2000'li yıllardan itibaren Türk firmalarının da desteğiyle her alanda büyük bir gelişme kateden Kazakistan ile Türkiye'nin ekonomik ilişkileri, kazan kazan anlayışına ve karşılıklı menfaatlere dayanmaktadır. Hazar havzasında stratejik bir

21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri

öneme sahip bulunan Kazakistan, mevcut enerji kaynaklarını ve yer altı zenginliklerini Rusya'ya bağımlı olmaksızın kullanabilme ve pazarlayabilme çabasında olmuştur. Türkiye ise Kazakistan'ın bu zenginliklerini dünya pazarlarına çıkarabilme potansiyeline sahip bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Aydınlık

Hürriyet

Milliyet

Sabah

Yeni Şafak

Ayhaber, Ahmet Yesevi Üniversitesi Haber Bülteni, Yaz 2015, S. 49, s. 2-6.

Akfırat, F. (2018). Bir Astana Süreci Ürünü: Zeytin Dalı. *Aydınlık*. 20.01.2018.

Çavuşoğlu, M. (2016). *2017 Yılına Girerken Dış Politikamız*. Dışişleri Bakanlığı'nın 2017 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, T.C. Dışişleri Bakanlığı. Aralık 2016.

Çetin, K. (2016). Dünya Siyasetinde Kazakistan'ın Artan Etkisi ve Son Gelişmeler. *Avim*, Avrasya İncelemeleri Merkezi, Yorum, No: 2016/52, 1-4.

Efegil, E. (2009). AK Parti Hükümetinin Orta Asya Politikalarına Eleştirel Bir Bakış. *ISSA II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi (22- 24 Ekim 2008, Bişkek/Kırgızistan)*, Kongre Kitabı, Kocaeli, 356-363.

Eren, H. (2018). 25'inci Yılında Kazakistan-Türkiye İlişkileri. <http://ekoavrasya.net> (03.01.2018)

Göl, H. (2016). Geçmişten Günümüze Azerbaycan. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 153-170.

Gündoğdu, A. & Güler, C. (2017). Kazakistan'ın Bağımsızlığının Tanınma Süreci ve Türk Kamuoyundaki Yankıları. *TAD*, 36(61), 75-93.

- Hizmetli, S. (2011). Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü. *İstem*, 9(17), 23-43.
- <http://akademikperspektif.com/2013/02/22/orta-asyanın-gorunmeyen-gucu-kazakistan/> (02.01.2018)
- <http://akademikperspektif.com/2015/03/29/bir-diplomatin-gozunden-kazakistan-turkiye-iliskileri/> (06.01.2018)
- <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil-kazakistan> (01.01.2018)
- http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_.tr.mfa (04.01.2018)
- <https://ankasam.org/kazakistanin-ankara-yeni-buyukelcisi-kazakistan-turkiye-iliskileri/> (06.01.2018)
- https://www.academia.edu/27048355/Nergis_BIRAY_Turkiye_Kazakistan_Iliskileri_ve_Ortak_Turkce_Uzerine.doc (04.01.2018)
- <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/kazakistan-bm-guvenlik-konseyi-donem-baskanligini-devraldi> (12.05.2018).
- <http://www.mfa.gov.tr/asyada-isbirligi-ve-guven-arttirici-onlemler-konferansi.tr.mfa> (11.05.2018).
- <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa> (11.05.2018).
- <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/turkiye-ozbekistan-iliskilerin-de-yeni-donem> (11.05.2018)
- İnat, K. (2014). Türk Dış Politikasının Kapasitesinin Dönüşümü. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-24.
- Kanbolat, H. (2011). Türk Dış Politikasında Kazakistan'ın Yeri ve Geleceği. *Ortadoğu Analiz*, 3(30), 54-57.
- Kapagan, E. (2013). Türkiye ve Kazakistan Arasındaki Eğitim İşbirliklerinin Temelleri ve Üniversiteler arası İşbirliğinin Önemi. *International Scientific-Practical Conference: Historical and Cultural Communications of Kazakhstan With the Countries of the East*, 9-12, Almatı.
- Karaağaçlı, A. (2018). Kazakistan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı. <http://www.turansam.org/makale.php?id=4357> (01.01.2018)
- Kara, A. (2012). *Turgut Özal ve Türk Dünyası*, İstanbul.

21. Yüzyıl Başımda Türkiye Kazakistan İlişkileri

- Kara, A. & Yeşilot, O. (2011). *Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*. Yayın No: 2010-91, İstanbul.
- Kardaş, Ş. (2018). AK Parti'nin şekillendirdiği dış politikanın çizgisi değişmedi. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ak-partinin-sekillendirdigi-dis-politikanin-cizgisi-degismedi> (03.01.2018)
- Kaya, E. (2015). Dış Politika Değişimi: AKP Dönemi Türk Dış Politikası. *KSBD*, 12, 71-91.
- Kessikbayev, A. (2011). Orta Asya'da Jeo-Ekonomik Dönüşüm: Kazakistan Petrolü ve Aktau-Bakü-Ceyhan İhracat Güzergâhı. *Tasam, Stratejik Öngörü*, 6, 68-77.
- Küçük, C. (2002). Kazakistan Cumhuriyeti. *TDV. İA*, 25, 130-131.
- Mominkulov, C. & Sadıkova, R. (2012). Avrasya Birliği ve Kazakistan. *Ekoavrasya*, Bahar, 14-16.
- Özev, M. H. (2018). Dünden Bugüne Türk Dış Politikası. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1111/dunden_bugune_turk_dis_politikasi (02.01.2018)
- Р. Вейцель, “Влияние Турции На Культуру И Образование Стран Центральной Азии (Türkiye'nin Orta Asya Ülkelerinin Kültür ve Eğitimi Üzerine Etkisi)”, *Ислам в современном мире*, ISSN 2074-1529 (Print) ISSN 2618-7221 (Online) № 1/2014.
- Resmi Gazete*, 4 Temmuz 2010, Sayı: 27631, Kanun No: 6003, Kabul Tarihi: 2/7/2010
- Şaldarbekova, A. (2010). Kazakistan ve Türkiye Cumhuriyetleri Arasındaki Ekonomi, Siyasi ve Kültürel İşbirliği. 9. *Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu (İstanbul, 11-13 Aralık 2009) Bildiriler Kitabı*, Ankara, 217-222.
- Şilibekova, A. (2009). Görevimiz Güvenlik: Kazakistan-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem. *21. Yüzyıl*, 55-64.
- Taldybayeva, D. (2012). *Türk Dünyasında Entegrasyon Süreci: Türkiye Kazakistan İkili İşbirliğinin Sürece Etkileri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Toprak, N. G. (2017). Türkiye'nin Kazakistan ile Kurmuş Olduğu Enerji İlişkilerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 111-121.
- Түймебаев (Baş Red) - Сапарбекова-Кибар-Оңғарсынова-Наржанов, *Қазақстан-Түркия Достық Және ынтымақтастықтың 20 Жылы (Kazakistan-Türkiye Dostluk ve İşbirliğinin 20. Yılı)*, Kazakistan Cumhuriyet Ankara Büyükelçiliği, Ankara, 2012.
- Tuymebayev, C. (2015). Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi, Kazakistan ile Türkiye Arasındaki İlişkiler Gelişiyor, *Ekovitrin*, Mart, 118-120.
- Tuymebayev, C. (2012). Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi, Kazakistan Türkiye İşbirliğinin 20. Yılı, *Ekoavrasya*, 8-13.
- Yetkin, M. (2016). Türk-Rus Krizini Bitiren Gizli Diplomasinin Öyküsü, *Hürriyet*, 8. 8. 2016.
- Yılmaz, S. (2017). Kazakistan-Türkiye Ekonomik ve Kültürel İlişkileri: Vaatler ve Gerçekler. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(2), 813-834.
- Yüce, S. (2016). The Role of Tourism in Turkic World in Terms of International Relations (IR): A Social Constructivist Approach. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(1).